

دكتور سه‌دقيق ئەترووشى
 رولى وى د بزافا رزگاربخوازا كوردیدا
 1964-1921

خه‌لیل مسته‌فا ئوسمان

پشكا میژوو، كولیژانادابى، زانكویا دهوك، هه‌رئما كوردستانى - عراق.

((هه‌زامه‌ندیا به‌لافكرنى: 25 گولان 2015))

پوخته:

میژوویا كوردی یا هه‌فچه‌رخ یا زه‌نگینه ب هه‌زاره‌كا كه‌سایه‌تیین كورد ئەفین د‌بوارین جیاوازا دا كاركرین، د. سه‌دقیق ئەترووشى ئێك ژوان كه‌سایه‌تیایه ئەوى روله‌كى به‌رچا‌هه‌ی د‌بوارین بزافا سیاسیا كوردی و كارگیری وریفه‌برن و بزافا زانستی و روشنبیری ل عراقی .

گرنگیا ئەفی ئەه‌كولینی بو وى چه‌ندى ئەه‌دگه‌ریت ، ئەفی كه‌سایه‌تی روله‌كى هه‌ره كارێگه‌ر هه‌بوویه د بزافا رزگاربخوازا كوردیدا هه‌ر ژ ده‌ستپێكا سالیین چلاندنا تا نافه‌راستا سالیین شێستان ل چه‌رخى بیستی، تا راده‌یه‌كى پشكدارى د دامه‌زراندنا زوربه‌ی وان كومه‌ل و رێكخراو و یانه‌و پارتین سیاسی دا كریه ئەفین د‌فی ماوه‌ی دا هاتینه دامه‌زراندن .

د. سه‌دقیق ئەترووشى خه‌مه‌تین به‌رچا‌ه‌پشككەشى كوردایه‌تیین كریه، مینا رولى وى د گه‌شه‌كرنا داخازین بزافا رزگاربخوازا كوردی د بواری په‌روه‌رده و فیكرنى دا، هه‌روه‌سا رولى وى د چاره‌سه‌ركرنا كیشه‌ییین د نافه‌را پارتی دیموكراتى كوردستان و پارتاشیوعیین عراقی، و هه‌ولین وى ژبو رێكخستنا مالا كوردی و ئێكگرتنا وى برێكا نه‌هیلانا كیشه‌یا دنافه‌را سه‌روكى پارتی دیموكراتى كوردستان و مه‌كته‌با سیاسی .

ژلایه‌كى دیفه د. سه‌دقیق ئەترووشى بزوینه‌رى بزافا سیاسیا كوردی بویه ل پایته‌ختى عراقى ل ده‌ستپێكا سالیین شێستان تا كوده‌تایا شواتا 1963ى و ره‌فینا وى ژ به‌غدا و چونا وى بو ده‌قه‌رین ئازادین ل ژیر ده‌سه‌لاتا شورش كوردی .

كلیلین ئەه‌كولینی: دكتور سه‌دقیق ئەترووشى، بزافا رزگاربخوازا كوردی

ژیانامه‌یا كه‌سایه‌تی

ئێجازا مه‌لاتی لسه‌ر ده‌ستى شێخ نوره‌ددینی

بریفكانی¹ ل ته‌كیا بریفك² و هه‌رگرتی .

شێخ عه‌بدولرحمانى ده‌ه كور هه‌بوون

(عه‌بدولحه‌مید، محمه‌د عه‌لى، محمه‌د سه‌عید،

محمه‌د تاهه‌ر، محمه‌د، سه‌دقیق، به‌شیرل زاروكی

شێخ سه‌دقیق كورى شێخ عه‌بدولرحمان كورى

شێخ محمه‌د عه‌لى كورى شێخ عه‌بدولحه‌میدیه،

ئەوى ل دوروبه‌رین سالا 1170 مش/1756ز

د ماوی خواندنا خودا ل مووسل، بابی وی داخواز ژیکر کو بو خو ههڅینه کی بههلبژیریت، بهلی پشتی ماویه کی کیم ژ شههیا ناوان ئاریشهیین خیرانی پهیدا دین و دبنه نه گهری ژیک جودا بوونا وان¹⁰.

پشتی سه دیق نه ترووشی خواندنا خو یا دواناڅنجی ل مووسل ب دووماهی ئینای، بهره ف باژیری به غدا دچیت بو تمامکرنا خاندنی، ل سالا 1940ی ل خواندنگه ها بلندا سهیدایان هاته وهرگرتن، د قی قوناغی دا سه دیق نه ترووشی خیزانه کا نووی پیک دئینیت، و ماله کا نووی دگهل (ریسانی) - کچا ساح ف تاح ژ عه شیره تا کوچ به گی ژ ئاکنجیین باژیری زاخو ئاڅا دکه ت¹¹. ل ده می سه دیق نه ترووشی ل قوناغا دووماهی ل خاندنگه ها بلندا سهیدایان، شیان و ئاستی وی یی زانستی یی بهرچاڅا بوو، له ورا ماموستایه کی وی کو وانه بیژه کی ئینگلیزی بوویه، ئاموژگاریا وی کر کو بچینه ده رقه یی عیراقی بو ته مامکرنا خواندنا خو یا بلند، و پشتی قوناغا چواری ب دووماهی ئینای و ب هاریکاریا ماموستایی خو شیا کورسیه کا خواندنی ل زانکویا لیقه رپول ل بریتانیا ب ده ستخوڤه بینیت¹².

سدیق نه ترووشی ل ده می بهره څا ولاتی بریتانی چووی، ل وییری چهن دین ئاریشه بو پهیدا بوون، یا ژ هه میان مه زنت نه و بوو کو ماموستایین زانینگه ها لیقه رپول دان پیدان ب باوه رناما عیراقی نه دکرن، و هزر دکرن کو ئاستی قوتابیین عیراقی یی لاوازه، له وما چ ماموستایین زانکویا لیقرپول

مریه)، محمه د جهواد (ل زاروکی مریه)، محمه د ئه مین، به شیر³

ژ لایه کی ديقه شیخ عه بدولرهمانی چوار ژن هه بوون، و دایکا سه دیقی کو نافی وی (زهینه ب خانه) ژ مالباتا (کتان) سه ل ئامیدی⁴، و خووشکا رائید (عزه ت عه بدالعزیز) یه.

هه رچه نده بیرو بوچوونین جودا جودا ل دور سالا ژ دایکبوونا سه دیق نه ترووشی هه نه، ههروه کی صادق به هاوالدین بوونا وی دزفرینته سالا 1924⁵، و حافف قازی بوونا وی فه دگه رینته دنایه را سالین 1922-1923⁶. به لی برای وی شیخ به شیر دبیزیت کو سه دیق ل سالا 1921 ل نه ترووش هاتیه دونیایی ئانکو نه و سالا عیراق تیدا بوویه ده وله ته کا شاهنشینی⁷.

سه دیق نه ترووشی خواندنا خو یا ده ستپیک ل ته کیا نه تروش لسه ر ده ستی بابی خو شیخ عه بدولرهمانی ده ستپیکریه، و ل ده می خواندنگه ها سه ره تای ل نه ترووش هاتیه دامه زانندن ل سالا 1928ی، سه دیق نه ترووشی ئیک ژ قوتابیین به راهی یین قی خواندنگه هی بوو، به لی ژبور کو نه قی خواندنگه هی ریژین تمام لی نه بوون، له ورا نه وی هه تا ریژا چواری ل نه ترووش خواند⁸.

شیخ عه بدولرهمان یی رژد بوو کو کوری وی خاندنا خو تمام بکه تن له ورا بریاردا به ره څا باژیری مووسل بچیت داکو کوری وی خواندنا خو یا ریژین (5-6)، پاشان خواندنا خو یا ناڅنجی و دواناڅنجی ل قی باژیری ب دووماهی بینیت⁹.

سه‌رچاوه‌به‌کی دی یی زانستی ل خواندنگه‌هی
زیده بکه‌تن¹⁸.

لده‌سپیکا سالا 1956، سه‌دقیق ئەترووشی
هاته ده‌ستیشان‌کرن بو به‌رپرسیاتیا هنارتنا
شاگردان بو ده‌رقه‌ی وه‌لاتی دا بسپوری ناما د
هموو تایی زانیی دا وه‌ر‌بگرن¹⁹. و‌بوو ماوی
ساله‌کی دقئ فەرمانگه‌هی دا کار کر، دقئ
ماوه‌ی دا هاریکاریین زور پیشکیشی شاگردین
کورد کرن ئەوین حه‌زا خواندنی هه‌ی ل ده‌رقه‌ی
وه‌لاتی، و کارین وان یین میری ئاسان د‌کرن²⁰.

پشتی په‌یدا‌بوونا کوده‌تایا تیرمه‌ها
سالا 1958، بریار هاتیه دان لیژنه‌یه‌کا پاک‌ژکرنا
دام و‌ده‌زگه‌هین میری ژفه‌رمانه‌رین بکیرنه‌هاتی و
دز و نه‌زان بهیته پیک ئینان. ژبه‌ر ره‌وشتی ویی
پاقر و‌دلسوزیا وی دکاریدا، سدقیق ئەترووشی
هاته ده‌ستیشان کرن کو بیته ئەندام د لیژنه‌یا
پاک‌ژکرنا دام و‌ده‌زگه‌هین میری ژ فەرمانه‌رین
نه‌زان و‌بکیرنه‌هاتی، نه‌خاسمه کو ئەو دیارده‌یه ب
شیوه‌یه‌کی به‌رچاؤل عیراقی به‌لا‌قه‌ ببوو²¹.

ئه‌رکین لسه‌ر شانی سه‌دقیق ئەترووشی،
دبوارئ خزمه‌تا په‌روه‌رده و فی‌رکرنی دا، روژ بو
روژی زیده‌تر لی‌ده‌اتن، و ژ به‌ر ئاستی وی یی
به‌رز ژلایی زانستی فه، وه‌زاره‌تا مه‌عاریف بریاردا
کو بیته ئەندامی لیژنه‌یا گشتی ل وه‌زاره‌تا
مه‌عاریف، و پشتی ده‌مه‌کی کیم هاته هه‌لب‌ژارتن
وه‌ک ریفه‌به‌ری گشتی یی مه‌عاریفی ل وه‌زاره‌تی
دا²². دقئ قوناغی دا سه‌دقیق ئەترووشی هه‌ولین
به‌رده‌وام کرن سه‌باره‌ت خواندنا زمانی کوردی د

رازی نه‌بوون کو سه‌رپه‌ره‌شتیا خاندنا سه‌دقیق
ئه‌ترووشی بکه‌ن¹³.

ده‌می فه‌گه‌ریای عیراقی، ژلایی وه‌زاره‌تا
(مه‌عاریف) هاته ده‌ستیشان‌کرن کو ل کولیژا شاه
فه‌یسه‌ل وانه‌یین کومه‌لایه‌تی بده‌تن¹⁴، و
دماوه‌یه‌کی کورت دا شیا ئاسته‌کی باش نیشان
بده‌ت و بیته جهی پته‌پیدانا ماموستایی کولیژی،
ژلایه‌کی دیفه ژبه‌ر شیانین وی یین زانستی ببوو
جهی ریزگرتنا هه‌موو قوتایی کولیژی.

سه‌دقیق ئەترووشی یی رژد بوو کو خواندنا خو
یا بلند ته‌مام بکه‌تن، له‌ورا پشتی هه‌ولدانیین زور
شیايه به‌ره‌و وه‌لاتی میسر بچیت و ل زانیگه‌ها
شاه فاروق ل ئیسکه‌نده‌ریه کورسیه‌کا خواندنی
ب ده‌ست خو‌فه ئینایه‌ل سالا 1949ی¹⁵. و بوو
ماوه‌یی دوو سالان خواندنا خو یاماسته‌ری ل
میسری ته‌مام کر¹⁶. وپاشان به‌ره‌و ئەم‌ریکا چوو
بو خاندنا دکتورایی د بواری جو‌گرافیایی، ل سالا
1952 فه‌گه‌ریا عیراقی، و ئیکسه‌ر هاته وه‌رگرتن
ل خواندنگه‌ها بلندا سه‌یدایان و‌بوو ماوی چوار
سالان وانه‌یین کومه‌لایه‌تی به‌ره‌ه‌فکر، و دقئ
ماوه‌یی دا ئاسته‌کی زانستی یی به‌رز پیشان دایه،
نه‌خاسمه کو شیانین وی بو زمانی ئینگلیزی یی
هاریکار بوو کو لسه‌ر هه‌ر پیشکه‌فتنه‌کا زانستی
دبوارئ جو‌گرافیایی دا ئاگه‌هدار بییت¹⁷.

دقئ ماوه‌ی دا، سه‌دقیق ئەترووشی مژوولی
وه‌رگیرانا په‌رتوکه‌کی لسه‌ر جو‌گرافیا عیراقی ژ
زمانی ئینگلیزی بو سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی بوو، بو
هندی کو خزمه‌تا قوتاییین خواندنگه‌هی بکه‌تن، و

ژلایهك ديفه‌پشتی فه‌کرنا پشکا کوردی سه‌دیق ئەترووشی بزاقین خورت کرن ژ بوو نه‌هیلانا کیموکاسین فی پشکی، نه‌خاسمه‌ پشتی بوویه جیگری سهروکی پشکا زمانی کوردی، و ژ بو چاره‌کرنا کیماتیا ماموستایین وانه‌گوتنی، سه‌دیق ئەترووشی په‌یوه‌ندی ب ماموستا (هه‌ژار) و (جگه‌رخوین) کرن و ئەو رازی کرن کو بهین و وانه‌یین زمانی کوردی ل زانکویا به‌غداد بیژن و ئەفی‌فاله‌هیی پر بکه‌ن²⁷.

پشتی په‌یوه‌ندی ئاسایی بوون دناقبه‌را حکومه‌تا عیراقی و سه‌کردایه‌تیا کوردی داپشتی کوده‌تیا تیرمه‌ها 1958ی، له‌ورا پارتی دیموکراتی کوردستان چه‌ندین یادداشت ل مه‌ها ته‌باخا 1958 پیشکیشی وه‌زاره‌تا مه‌عاریف کرن و تیدا داخواز کرن کو ریفه‌به‌ریا گشتیا مه‌عاریف ل کوردستانی به‌یته دامه‌زراندن²⁸.

ژبه‌ر گفاشتین جودا جودا ژلایی سهر‌کردایه‌تیا پارتی و ره‌وشه‌نیر و نه‌ته‌وه‌په‌روه‌رین کورد، ل 23 ته‌باخا 1958 وه‌زاره‌تا مه‌عاریف بریاردا کو لیژنه‌یه‌کا تایه‌ت پیک بینیت ب سهروکاتیا سه‌دیق ئەترووشی و ئەندامه‌تیا ره‌فیک حلمی و دکتور محمه‌د صالح، ژ بو فه‌کولینا ئەفی‌بابه‌تی. و ژلایی خو‌فه، ئەفی‌لیژنی، پشتی فه‌کولینان، چه‌ندین پیشنیار پیشکیشی وه‌زاره‌تا مه‌عاریف کرن، و وه‌زاره‌تا ناڤیری ل دیف ئەفان پیشنیاران، ره‌زامه‌ندیا خو دیارکر بو دامه‌زراندنا ریفه‌به‌ریه‌کا تایه‌ت ل کوردستانی²⁹. وه‌زاره‌تا مه‌عاریف عیراقی بریاردا ل

خواندنگه‌هین ده‌قه‌رین کوردی، و بزاق کرن کو په‌یره‌و و پروگرامه‌کی گونجای دابیت کو یی گونجای بیت دگهل میژوو و کهلتوری میلیله‌تی کورد²³.

ژلایه‌کی دی فه، سه‌دیق ئەترووشی هه‌ول دا کو باژیر و باژیرکین کوردستانی مینا باژیرین نافه‌راست و باشوری عیراقی ژلایی خواندنی فه پیشکه‌فنی بن، و دیار کر کو دڤیت حکومه‌تا عیراقی پتر چافدیریا کوردستانی بکه‌تن، چونکه به‌رزترین ریفه‌یا نه‌خوانده‌واری ل لیوایی کوردستانی دا به‌ربه‌لافه²⁴.

پشتی ماوه‌یه‌کی کورت ژ وه‌رگرتنا پوستی ریفه‌به‌ری گشتی ل وه‌زاره‌تا مه‌عاریف، سه‌دیق ئەترووشی تووشی نه‌خوشیا دلی بوو، و فی‌چه‌ندی کارتی‌کره‌کا مه‌زن ل ته‌ندروستیا وی کر²⁵ و نه‌شیا به‌رده‌وامیی بده‌ته کاری خو، و چونکه سه‌دیق ئەترووشی نه‌دڤیا کیماسی بکه‌فنه د کاری ریفه‌به‌ریا گشتی یا مه‌عاریف دا، له‌ورا داخواز ژ وه‌زیری مه‌عاریف کر کو لیوایی ژ کاری وی بکه‌تن و به‌یته فه‌گوه‌استن بو زانکویا به‌غداد، له‌ورا هاته فه‌گوه‌استن بو فی‌زانکویی و هه‌ر ئیکسه‌ر بوو سهروکی پشکا جو‌گرافیایی²⁶.

پشتی سه‌دیق ئەترووشی هاتیه فه‌گوه‌استن بو زانکویا به‌غداد، هه‌ولین مه‌زن کرن ژ بوو دانانا پشکا زمانی کوردی ل کولیژا نادابی، و چه‌ند یادداشت پیشکیشی سهروکاتیا زانکویا به‌غدا کرن ل دور فه‌کرنا ئەفی‌پشکی وئه‌فه‌هه‌وله ب سه‌رکه‌فتیانه ب دو‌ماهیک هاتن.

ئیلوونا 1959، ریتقه‌به‌ریا مه‌عاریف کوردی بیهته دامه‌زراندن، وسدیق ئەترووشی هاته هه‌لبژارتن بو ب ریتقه‌برنا وی ب وه‌کالهت، وجه‌میل حاج شه‌فیق³⁰ وه‌ک هاریکاری ریتقه‌به‌ری³¹.

پشتی به‌ستنا کونگره‌یی ماموستایین عیراقی ل به‌غداد ل شواتا 1959، بریار هاته دان کو کونگری ئیککی یی ماموستایین کورد ل شه‌قلاره به‌یهته به‌ستن د ناهه‌را روژین 10-13 ئیلوونا 1959³². سه‌دیق ئەترووشی پشکداری دناڤ

کونگری ئیککی یی ماموستایین کورد دا کر وه‌ک نووبه‌ری نه‌قابا ماموستایین عیراقی، و ئیک ژ رینک‌خه‌رین کونگره‌ی بوو، و روله‌کی به‌رچاڤ گه‌را د دانوستاندن و ب ریتقه‌برنا کونگره‌ی دا، و سه‌دیق ئەترووشی د کونگره‌ی دا ئاشکه‌را کر کو دڤیت ل ده‌قه‌رین بادینان زاراقی کرمانجی به‌یهته بکار ئینان. و پشتی دانوستاندن دوور و دریز ژلایی ئەندامین کونگره‌ی فه، بریار هاته دان کو ب شیوه‌یه‌کی به‌روه‌خت زاراقی سورانی ﴿کرمانجیاخواری﴾ ل خواندنگه‌هین کوردستانی

به‌یهته په‌یره و کرن، به‌لی دانانا په‌رتوکین مه‌نه‌ه‌جی بو قوتابخانان ل کوردستانی دڤیت هه‌ردوو زاراڤین سورانی و بادینی ﴿هه‌ر دوو کرمانجین باکور و باشور﴾ به‌یهته بکار ئینان. و ژبو ئەفی چه‌ندی ژی سه‌دیق ئەترووشی (ریتقه‌به‌ری مه‌عاریف کوردی) ل به‌غداد لیژنه‌یه‌ک ژ شاره‌زایین زمانی کوردی پیکینا، ژبو چاپکرنا په‌رتوکین مه‌نه‌ه‌جی بو قوتابخانین کوردستانی³³.

ژ بو پشته‌فانیا زاراقی کرمانجی، سه‌دیق ئەترووشی ل سالا 1960 رابوو به‌ ب وه‌رگه‌رانا گوتاره‌کا (عیسمه‌ت شه‌ریف وانلی) بو سه‌ر زاراقی کرمانجی، کو د گوفارا کومه‌لا خویندکارین کورد ب زمانی ئینگلیزی هاتبوو به‌لافکر و تیدا هاتبوو کو ئاریشه‌یین مه‌زن ده‌باره‌ی زمانی کوردی هه‌نه و داخواز کر کو گرنگی ب زاراقی کرمانجی و زازاکی و هه‌ورامی به‌یهته دان و ب شیوه‌یه‌کی به‌ر فره‌تر به‌ینه بکار ئینان³⁴.

ژ به‌ر رولی وی یی به‌رچاڤ د خزمه‌تا زانیاریی دا، وه‌ه‌ولین وی ژبو پیشقه‌برنا ئاستی زانیاریی ل عیراقی، و به‌لافیونا ده‌نگ و باسین شاره‌زایا وی دکاری زانیاری دا، سه‌دیق ئەترووشی هاته هه‌لبژارتن بو جیگری دووی یی سه‌روکی نه‌قابه‌یا ماموستایین عیراقی، و ئەڤ چه‌نده ژی هاته کرن دکونگری ئیککی یی ماموستایین عیراقی ئەوی هاتیه به‌ستن ل به‌غداد ل 3 شواتا 1960ی³⁵.

ژ به‌ر رولی وی یی جفاکی و ره‌وشه‌بیری دناڤ کومه‌لگه‌هی دا، و بزاقین وی یین به‌رچاڤ ژبو پیشقه‌برنا په‌یوه‌ندیین دناڤه‌را میلله‌تان دا، و خه‌باتا وی ژ بو په‌یدا کرنا ئاشتیا جیهانی، سه‌دیق ئەترووشی هاته هه‌لبژارتن بو جیگری سه‌روکی جفاقا دوستایه‌تیا عیراقی-چینی، کو ئەرکی ئەفی جفاقی لیک نیریک کرنا میلله‌تی چینی ژ ملله‌تین عیراقی بوو³⁶.

هه‌روه‌سا سه‌دیق ئەترووشی روله‌کی باش گه‌رایه د چاره‌سه‌ر کرنا ململانی دناڤه‌را

بو ژ دهرقه‌ی وه‌لاتی داکو بهیته چاره‌سه‌کرن، به‌ره‌ف سويسرا ونه‌مسا چوویه وپشتی دهمه‌کی کورت ژ وه‌رگرتنا چاره‌سه‌ریی ڤه‌گه‌ریایه به‌غدا ودریژه ب کاری خویی میری دایه⁴².

پشتی کوده‌تایا شواتا 1963ی، گهورینا ده‌سته‌لاتداریی ل عیراقی، پتر گفاشتن که‌فتنه لسهر سه‌دیق ئەترووشی نه‌خاسمه پشتی په‌یوه‌ندی دنابه‌را حکومه‌تی و سه‌رکردایه‌تیا کوردی ئالوزبووین، ده‌همان ده‌مدا ده‌نگوباسین نه‌یی ژلایي چهند هه‌ڤالان ڤه‌گه‌هشتی کو حکومه‌تی ل به‌ره‌ ئه‌وی و چهند که‌سایه‌تیین کورد بگرن و بده‌نه دادگه‌ها شوره‌شی⁴³، له‌ورال ئادار 1963 سه‌دیق ئەترووشی بریاردایا کو به‌غدا بجم به‌یلت و به‌ره‌ف ده‌ڤه‌رین رزگارگری بچیت⁴⁴.

لده‌می په‌یوه‌ندی ب شوره‌شی کری، بارودوخی وی یی ساخله‌می به‌ره‌ڤ خه‌رابی دچوو، نه‌خاسمه ژ به‌ر کی‌مبوونا ده‌رمانان و نه‌بوونا چاره‌سه‌ریی، ئەڤه ژلایه‌کی ڤه، ژلایه‌ک دپه: تی‌کچوونا کاودانان ل ناڤ کوردستانی دا و مه‌ترسیا په‌یدا بوونا دوو به‌ره‌کی و هه‌ڤرکیی دناڤ ریژین بزاقا رزگارینخوازا کوردی، باری وی گرانتر لیدکر، له‌ورال شه‌ڤا 13 لسهر 14 کانوونا دووی 1964ی ل گوندی مالومه چوویه به‌ر دلوفانیا خودی⁴⁵.

ده‌نگوباسین مرنا سه‌دیق ئەترووشی هه‌ر زوول کوردستانی به‌لاقبوون، و سه‌رکرده و شوره‌شگیرین کورد هه‌ول دان کول ریوره‌سین خاک سپاردنا وی ل قه‌لادزی ناماده ببن. ئەڤ

ماموستایین کوردین پارتی وشیوعی دا، لسهر ناسناڤه‌یا (ریڤه‌به‌ریا مه‌عاریف کوردی)، کو ئەڤ ناسناڤه‌ هاتیه په‌سه‌ندکرن ژلایي ماموستایین شیوعی ڤه، ژبو رازیکرنا عبدالکه‌ریم قاسم، به‌لی ماموستایین پارتی داخوازا ناسناڤی(ریڤه‌ به‌ریا مه‌عاریف کوردستان کریه)³⁷.

سدیق ئەترووشی شیاپه ئەڤی هه‌ڤرکیی کیم بکه‌تن، داخواز ژ ناماده‌بوویان کر کو خو دگهل بارودوخی سیاسی یی نوکه بگورجین، و داخوازین زور مه‌زن نه‌که‌ن کو نه‌هینه جیبه‌جیکرن، و دیار کر کو ئەرکی ئەڤی ریڤه‌به‌ریی گرنگزه ژناڤی وی، و داخواز ژ ناماده‌بوویان کر کو داخوازا ڤه‌کرنا خوندنگه‌هان ل کوردستانی بکه‌ن ژبو پی‌شخستنا زانیاریا کوردستانی³⁸.

دگهل تی‌کچوونا بارودوخی عیراقی یی سیاسی ژئه‌گه‌ری په‌ریابونا شوره‌شا ئەیلولا 1961ی و تی‌کچوونا په‌یوه‌ندی دنابه‌را سه‌رکردایه‌تیا کوردی و حکومه‌تا عیراقی هاتینه تی‌کدان³⁹، ته‌ندروستیا سه‌دیق ئەترووشی به‌ره‌ڤ تی‌کچوونی دچوو، نیشانیین لاوازی و وه‌ستیانا دلی ل ده‌ف په‌یدا بووینه⁴⁰.

ژ به‌ر نه‌خوشیا خو یا گران، سه‌دیق ئەترووشی داخواز ژ حکومه‌تی کر کو ژ هه‌موو کار و ئەرکین خو یین میری بهیته لیووورین، و جاره‌کا دی بزڤرته زانکویا به‌غداد ل کولیزا ئادابی پشکا جوگرافیایی وب ئەرکی وانه‌گوتنی رادبیت⁴¹.

ژئه‌گه‌ری خراب بوونا ره‌وشا وی یا ته‌ندروستی، بریار هاته دان کو بهیته ره‌وانه‌کرن

که‌سایه‌تیه‌ر (ئی‌براهیم ئەحمەد و مام جەلال و عەزیز ئەترووشی و عەبدولوەهاب ئەترووشی) و چەندین سەرکردین دی نامادە ببوون دقان رێورەسماندا.⁴⁶

ژ بەر کاودانیی کوردستانی یێن لەشکەری ل وی سەردهمی کولەشکەری عێراقی ب ههوه‌کا مه‌زن یاله‌شکەری رابووێه دژی ده‌قه‌رین رزگارگری ژلایێ شوره‌شگیراڤه، مه‌لا مسته‌فا نه‌شیا ل قان رێورەسمان ناماده‌بیت، به‌لی ده‌نگ و باسین مرنا وی بو نه‌ جهی دل ته‌نگیا مه‌لا مسته‌فای نه‌خاسمه‌ کو مه‌لا مسته‌فای سدیق ئەترووشی ده‌ست نیشان کربو کو ب رولی (وساگه) رابیت ل ناقه‌را وی بالی مه‌کنه‌با سیاسی یا پارتی دا، پشتی دوه‌ره‌کی و کیشه‌ دناقه‌را هه‌ردوو لایادا گه‌هشتیه‌ ناستی ڤه‌قه‌تیانی.⁴⁷

رولی وی د بزافا رزگاربخوازا کوردیدا

سدیق ئەترووشی دژی گه‌نجاتییدا تی‌که‌لی سیاسه‌تی بوویه، نه‌خاسمه‌ کو بارودوخی سیاسی یی وی سەردهمی ل عێراقی و کوردستانی سهرنجای وی راکیشایه، دڤی باریدا فاکنه‌رین جودا جودا کارگری ل سهر گه‌شه‌کرنا چه‌زا وی یاسیاسی کرینه‌ ژوانه، سدیق ئەترووشی گیانی کوردایه‌تی و هه‌ستی نه‌ته‌وايه‌تی ژ بابی خو وه‌رگرت بوو، ل ده‌می به‌ر هنگاری داگیرکرنا هیژین بریتانی ل ده‌قه‌را بادینان کری، و پاشان ژ به‌ر رولی وی یی به‌رچاڤه‌اته‌ دوور ئیخستن بو هندستانی.⁴⁸

ژلایه‌کی دیڤه‌خالی وی رابیت عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیزی کارتی‌کرنه‌کا مه‌زن ل سهر

ژیاناسیاسی یا سدیق ئەترووشی هه‌بو، و ژ خالی خو فی‌ری کوردایه‌تی و چالاکین سیاسی بوو، نه‌خاسمه‌ ل ده‌می به‌ین ڤه‌داین هاقینی ڤه‌ستا نامیدی دکر و ل وی‌ری تی‌که‌لی سیاسه‌تی بوویه.⁴⁹

هه‌روه‌سا چوونا وی بو به‌غداد گه‌ورینه‌کا مه‌زن د ژيانا وی یا سیاسی دا په‌یداگریه، و ده‌لیڤه‌ بو خوشکر کو تی‌که‌لی نیشتمان په‌روه‌رین کورد بیست ل به‌غدا، ب تایه‌تی ئی‌براهیم ئەحمەد و جەلال تالەبانی و سادق به‌هائەدین و جەگەرخوین و ساح یوسفی و حافف قازی و به‌شیر موشر.⁵⁰

ژلایه‌کی دیڤه‌ زولم و سته‌مکاریین حکومه‌تین عێراقی ل سهر میلله‌تی کورد، و سیاسه‌تا شوفینی یا به‌رده‌وام، هوکاره‌کی دیتر بو کو هه‌ستی وی یی نه‌ته‌وايه‌تی بجه‌بتیت، هه‌ست ب سته‌مامیلله‌تی خو بکه‌ت و به‌رده‌وام یادداشتا پیشکەشی ده‌سه‌لاتدارین عێراقی بکه‌تن سه‌باره‌ت گرنگیدان ب مافین روشنبیری و کارگیری یێن ملله‌تی کورد.⁵¹ ژ لایه‌کی دیڤه‌ خزمایه‌تیا وی دگه‌ل ئی‌براهیم ئەحمەدی و حمزه‌ عه‌بدوڵله، ده‌لیڤه‌ بو په‌یداگر کو پتر نیژیکی چالاکین سیاسی بیست، نه‌ خاسمه‌ کو ئی‌براهیم ئەحمەد ل وی سهردهمی یی به‌ر نیاس بوو ب بزافا و چالاکین نه‌ته‌وايه‌تی.⁵²

هه‌روه‌سا چوونا سدیق ئەترووشی بو ده‌رڤه‌ی عێراقی ده‌لیڤه‌یه‌کا زی‌رین بو وی په‌یدا کر کو تی‌که‌لی ره‌وشه‌نیریا بیانی بیست، (میسر، بریتانیا و ئەمریکا) و فی‌ری نازادی و مافی مروڤی و هه‌ست ب سته‌ما ملله‌تی کورد بکه‌ت، و هه‌زا وی ل دور کوردایه‌تی خورتتری به‌یت، کو ده‌می

(دارکەر) ⁵⁹ هاته دامه‌زراندن، ژبو پهره‌سه‌ندن و پيش‌خستنا بزافا رزگاربخوازا كوردی.

هەر زوو پارتا هیوا شیا چه‌ندین لقان ل باژیر و باژیرکین کوردستانی و عیراقی بدامه‌زینیت، مینا هه‌ولیر، سلیمانی، مووسل، به‌غداد و ل ده‌فهره‌با‌دینان، و ئەڤ لقه هه‌موو ب مه‌لبه‌ندی گشتی یی که‌رکوکێ ڤه‌گریدای بوون، و فه‌رمان و ئه‌رکین حیزبی ژ نافه‌ندا که‌رکوکێ ده‌هاته وهرگرتن ⁶⁰.

هەر سال 1940ی دا ئەندامین پارتا هیوا-لقا به‌غداد، ب تایبته‌ت سالخ یوسفی و عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیزی په‌یوه‌ندی ب چه‌ند خویندکارین بادینی ل به‌غداد کرن کو به‌ینه‌ دناڤ ریزین پارتا هیوا دا، ژلایی خوڤه‌ ئەڤان قوتابیان بریارا دامه‌زراندنا لقا بادینان یا پارتا هیوا دا، و سالخ یوسفی هاته هه‌لبزارتن وه‌ک سه‌روکی لقا بادینان ⁶¹، و ده‌سته‌یا کارگیریا لقا بادینا هاته هه‌لبزارتن کو پیکه‌اتبوو ژ: سه‌دیق ئەترووشی، فه‌ریق ئاکره‌یی، شیخ جه‌لال بریفکانی، جه‌میل ره‌شید ئامیدی، عه‌لی حه‌مدی، حه‌مزه‌ عه‌بدالله، شاهین صوفی، محه‌مه‌د حویزی، حازم به‌ک زاخویی، شیخ عوبه‌ید ده‌وکی، محه‌مه‌د سه‌دیق هرووری، محه‌مه‌د حه‌سه‌ن باله‌ته‌یی، و جه‌میل محه‌مه‌د باله‌ته‌یی ⁶².

سه‌باره‌ت ئەندامه‌تیا سه‌دیق ئەترووشی د ده‌سته‌یا کارگیریا لقا بادینان دا: پشتی ب دووماهی ئینانا خواندنا خو ل مووسل، به‌ره‌ڤ باژیری به‌غداد چوو بو ته‌مامکرنا خواندنا خو، و

ڤه‌گرته‌ڤه‌ بو عیراقی پتر چالاکیین سیاسی ئەنجام بده‌ت ⁵³

ژئه‌گه‌ری وی سیاستا ره‌گه‌زه‌په‌رستی ئەڤا ژلایی شوفینیین عه‌ره‌بغه‌ ل هه‌مه‌به‌ر خوینکارین کورد ده‌هاته په‌یره‌وکر، خوینکارین کورد ل قوتابخانین مووسل ل ئیک و دوو نیریک ببوون، و گه‌نگه‌شه‌ ل دوور باه‌تین نه‌ته‌وایه‌تی و هه‌ولدانا فیروونا زمانی کوردی دکرن ⁵⁴، ئەڤ چه‌نده‌ بو هوکار کو کومه‌کا خوینکارین گه‌نج ل ئاماده‌یا مووسل بریارا دامه‌زراندنا جڤاته‌کا سیاسی ل ژیر ناڤی بریسی (الصاعقه) بده‌ن ل 2 نیسانا 1939 ⁵⁵.

ده‌سته‌یا دامه‌زینه‌را جڤاتی پیکه‌اتبوو ژ: حوسنی زاخویی (سه‌روکی جڤاتی) و دکتور سه‌دیق ئەترووشی (ئەندام) و حه‌مزه‌ عه‌بدوللا (ئەندام) و سالخ یوسفی (ئەندام) و شه‌فیق سه‌عده‌الله (ئەندام) و ئەکره‌م ره‌شید حه‌سه‌ن (ئەندام) ⁵⁶.

ب ڤی شیوه‌یی جڤاتا بریسی بوو به‌ردی بناغه‌ی دامه‌زراندنا پارتا هیوا ل ده‌فهره‌با‌دینان، و ل وی ده‌می پارتا هیوا هاتیه‌ دامه‌زراندن لقیین خو ل ده‌فهره‌با‌دینان ڤه‌کرن، زوربه‌ی ئەندامین جڤاتا بریسی چوونه‌ دناڤ پارتا هیوا دا و بوونه‌ ژ دامه‌زینه‌رین لقیین وی ل ده‌فهره‌با‌دینان ⁵⁷

ل سالین سه‌هان دا، ژماره‌کا مه‌زن ژ گروپ و کومه‌له‌ و ریکخراوین کوردی هاته‌ دامه‌زراندن، و «پارتا هیوا» کو ئیک ژڤان کومه‌لا بوویه‌ ل نیسانا سال 1939 ⁵⁸ لسه‌ر بناغی ریکخراوا

چەوانیا هاریکاریکنا وی ئیک ژ هوکارین دووبه‌ره‌کیی بوو.⁶⁷

ده‌نگوباسین هه‌فرکیا دناڤه‌را سه‌رکردین پارتا هیوا دا، هه‌ر زوو دناڤ هه‌موو لقین پارتی دا به‌لاقبوو، نه‌خاسمه‌ ل به‌غداد، بویه‌ نه‌گه‌ر کو بزاف و چالاکیین وی لاواز بن و دیراتیه‌ک دناڤه‌را نه‌ندامین وی یین کاریگه‌ر په‌یدابیت.⁶⁸

سه‌باره‌ت هه‌لوستی سه‌دیق نه‌ترووشی ژفی هه‌فرکیی، نه‌وی نه‌ڤ چهنده‌ زور پینه‌خوش بوو، و پیکوله‌کا مه‌زن کر کو نه‌ڤ دووبه‌ره‌کیه‌ کارتیکرنی د ئیکریژیا کوردین به‌غداد دا نه‌که‌ت، و چهن‌دین جارن په‌یوه‌ندی ب که‌سایه‌تیین کوردین ناڤدار ل فی باژیری کر و ژ وان خواست کو پیرابوونین پیته‌قی بکه‌ن ژ بو لادانا فی هه‌فرکیی نه‌وا که‌فته‌ی دناڤ سه‌رکردایه‌تیا پارتا هیوا دا و بزافی بکه‌ن ژبو ئیکریژیا بزافا رزگارینخوازا کوردی.⁶⁹

پشتی هه‌ولین ب دووماهی ئینانا هه‌فرکیی سه‌رنه‌گرتین، و پارتا هیوا لسه‌ر باسکین جودا جودا دا دابه‌ش بووی، سه‌دیق نه‌ترووشی هه‌ر ما دناڤ ریژین پارتا هیوا دا و به‌رده‌وام بوو د بزاف و چالاکیین نه‌ته‌وایه‌تی. ژلایه‌ک دیقه، سه‌دیق نه‌ترووشی دگه‌ل چهن‌دین که‌سایه‌تیین دی هه‌ولین دامه‌زراندنا به‌ره‌یه‌کی ئیکگرتی دا، و هه‌ولین وان ب سه‌رکه‌فتی هاتن ده‌می پارتا رزگاریا کورد هاتیه‌ دامه‌زراندن و سه‌دیق نه‌ترووشی بوو ئیک ژ دامه‌زرینه‌رین نه‌فی پارتی.⁷⁰

ل سالا 1940 ل کولیژا بلندی ماموستایان هاته‌ وه‌رگرتن.⁶³ و ل به‌غداد و ب هاریکاریا خالی خو عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز په‌یوه‌ندی دگه‌ل پارتیا هیوا دروستکرن، و خالی وی نه‌و هاندا کو به‌یتنه‌ دناڤ فی پارتی دا و دگه‌ل قوتابیین بادینی لقه‌کا تایه‌ت ب وانقه‌ دامه‌زرینن، و په‌یوه‌ندی دگه‌ل قوتابیین بادینی بکه‌ن نه‌وین ده‌یتنه‌ به‌غداد ژبو ته‌مامکنا خواندین خو.⁶⁴

ژلایه‌ک دیقه، رولی سه‌دیق نه‌ترووشی بی به‌رچاف بوو د په‌یوه‌ندیکرنی دگه‌ل قوتابیین نووی دهاتنه‌ به‌غداد و شیا چهن‌دین قوتابیین بادینی ل فی باژیری دناڤ ریژین پارتیا هیوا دا ریکه‌یخت. و سه‌دیق نه‌ترووشی روله‌کی به‌رز گه‌را ده‌لاڤکرنا فه‌رمان و نه‌رکین حیزبی لسه‌ر نه‌ندامین لقا بادینان، نه‌خاسمه‌ کو خالی وی عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز نه‌ندامه‌کی به‌رچافی پارتا هیوا بوو،⁶⁵ و ژ به‌ر شاره‌زاییا وی دکاروبارین ریکه‌خستنی دا، نه‌رکی به‌لاڤکرنا په‌یره‌و و چالاکیین پارتی ب ستویی خوڤه‌ گرتبوو.⁶⁶

ژلایه‌کی دیقه، هه‌ر ل ده‌ستپیکا سالا 1943، بیروباوه‌رین چه‌په‌وه‌ که‌فتنه‌ دناڤ هه‌را نه‌ندامین پارتا هیوا دا، و بوونه‌ نه‌گه‌ری په‌یدابوونا دووبه‌ره‌کی و رکه‌به‌ریی سه‌باره‌ت هه‌لبژارتنا ریاز و په‌یره‌وا سیاسی دروست نه‌وا دڤیت بزافا رزگارینخوازا کوردی لسه‌ر بچیت، و نه‌و به‌ره‌یی دڤیت لایه‌نگریا وی بکه‌ت، بلوکی روژه‌ه‌لات یا روژئافا؟. هه‌روه‌سا کیشه‌یا شوره‌شا بارزان و

دبوو⁷⁵، نه‌خاسمه کو سه‌دیق نه‌ترووشی پشتی هه‌لوه‌شيانا پارتا هیوا په‌یوه‌ندی ب چ ریکخراو و باسکین چه‌په‌وه نه‌کربوو، له‌ورا، دگهل ره‌وشه‌نبیر و نه‌ته‌وه‌په‌روه‌رین کورد ل به‌غداد، بزاقین مه‌زن کرن ژبو دامه‌زراندنا به‌ریه‌کی ئیکگرتی و ب دووماهی ئینانا دووبه‌ره‌کی و جودابوونی دناؤ ریژین بزاقا رزگاربخوازا کوردی دا⁷⁶.

ژئه‌نجامی فان دانوستاندن و کومبوونان دا، بریار هاته دان کو پارتا (خه‌لاسی کورد-رزگاری) ل شواتا 1945 به‌یته دامه‌زراندن، و سه‌روکاتیا وی ژفان که‌سایه‌تیا پیکدهات⁷⁷ ((سالح حه‌یده‌ری، نافع یونس، نوری شاویس، نوری محمه‌د ئه‌مین، جه‌عفر محمه‌د که‌ریم، ره‌شید باجه‌لان، تاها محی الدین مه‌عروف، سه‌دیق نه‌ترووشی))

پشتی ب دووماهی هاتنا شه‌ری جیهانی دووی(1939-1945) بزاقا رزگاربخوازا کوردی خورتر لی‌هات، نه‌خاسمه پشتی هزرویه‌رین نوی ل دور ئازادی و مافی چاره‌نقیسی هاتینه به‌لافکرن، له‌ورا بزاقا رزگاربخوازا کوردی پیشقی ب دامه‌زراندنا پارتا که‌ کوردستانیا نوی هه‌بوویه کو به‌یته گونجاندن دگهل ئاستی پیشکه‌فتنا نوی یا بزاقا رزگاربخوازا میلله‌تی کورد کو بشیت ب ئه‌رکی فی قوناغی رابیت⁷⁸.

پشتی هه‌لوه‌شاندا هه‌ردوو پارتین شوره‌ش و رزگاری، ئیکه‌مین کونگری پارتی ل به‌غداد ل 16 ته‌باخا 1946 ل مالا سه‌عید فه‌می (ریقه‌به‌ری) پشکین ناخویین کولیژا ئه‌ندازیاری

ل ده‌ستپیکا سالا 1945، مارکسیین کورد (ئه‌وین پشتی سالا 1944) پارتا شوره‌ش⁷¹ دامه‌زراندی، هه‌ولدان نه‌ته‌وه‌په‌روه‌ر و دیموکراتخوایین کورد دیارته‌کا نه‌ته‌وه‌ییا فره‌وان دا کوم بکه‌نه‌فه، ژبه‌رکو ئه‌و قوناغا میلله‌تی کورد تیدا دبوری پیشقی ب ئه‌فی جورئ ئیکگرتی هه‌بوو⁷².

بو به‌سه‌ریئخستنا ئه‌فی چه‌ندی، ره‌وشه‌نبیر و نه‌ته‌وه‌په‌روه‌رین کورد ل به‌غداد که‌فتنه گه‌نگه‌شه‌کرنی، و سه‌رکردین پارتا شوره‌ش مینا صالح حه‌یده‌ری و نوری شاوه‌یس ده‌ست ب دانوستاندنان دگهل که‌سایه‌تیین بیلایه‌نین پارتا هیوا وه‌ک عه‌لی حه‌مدی و جه‌وه‌هر عه‌زیز و جه‌عفر محمه‌د که‌ریم و تاها محی الدین و سه‌دیق نه‌ترووشی و چه‌ندین که‌سین دی کرن⁷³.

ودگهل واندا گفتوگو و راوه‌رگرتن دهاتنه کرن ل دور بارودوخی کوردستانی، و داخوایا دامه‌زراندنا پارتا که‌ نشتیمانیا ئیکگرتی و پیشکه‌فتن خواز کو ب ئه‌رکی خویی نشتیمانی رابیت، دئه‌نجامدا هه‌موو لایه‌ن و که‌سایه‌تی ل سه‌ر ئه‌فی چه‌ندی رازیبون، به‌لی صالح حه‌یده‌ری داخواز کر کو هنده‌ک ئه‌ندامین پارتا شوره‌ش ئه‌ندامه‌تیا خو بپاریزن دناف پارتا شیوعیدا داکو خزمه‌تا بزاقا رزگاربخوازا کوردی بکه‌ن⁷⁴.

ده‌باره‌ی نیزیکرنا لایه‌ن و که‌سایه‌تیین کورد ل دور ئه‌فی به‌ریی ئیکگرتی، سه‌دیق نه‌ترووشی ب روله‌کی مه‌زن رابوو، و د زوربه‌یا وان کومبوونین لسه‌ر فی بابته‌ی دهاتنه به‌ستن ئاماده

هەر ژ دەستپێکا دامەزراندنا وی ل تەباخا
1946⁸³.

ل وی دەمی حکومەتا عێراقی بریارا لیبورینا
بارزانیان دەریخستی، لدور ئەو کەسین
پشکداری دسەرهلدانا بارزان (1943-1945)
داکرین⁸⁴، هەرچوار ئەفسەرین کورد (خەیروالله
عەبدولکەریم، عزەت عەبدولعەزیز، مستەفا
خوشناو، محەمەد مەحمود قودسی) بریار دایە ل
گەل شیخ ئەحمەدی خورادەستی حکومەتا عێراقی
بکەن⁸⁵، بەلی دەستەلاتداریا حکومەتا عێراقی هەر
ئیکسەر رەوانە ی دادگەها عورفی ل بەغداد کرن،
و بی گیرو بوون حوکمی سیدارەدانی ل سەر وان
کەسین هاتە سەپاندن ئەوین ئەف حوکمە بو
دەرکەفتی⁸⁶.

ژلایی خوڤە هەموو تەخ و چینی مللەتی
دلگران بوون ب ئەقی بریار، هەندە نووینەرین
کورد د پەرلەمانی عێراقی⁸⁷ و ژمارەیک ژ
قوتابیین کورد ب سەرپەرشتیا سەدیق ئەترووشی،
هەولدان خو بگەهیننە (الوصی عبداللە) و
داخوازا دەرکرن لیبورینە کا تایبەت بو هەر چوار
ئەفسەرین کورد کرێه⁸⁸.

ودقی بواریدا مەعروف چیاووک دبیژیت: کو
پشتی مە بریارا سیدارە دانا هەرچوار ئەفسەرین
کورد بهیستی، من پەپوهندی ب نوینەرین کورد د
پەرلەمانی عێراقی دا کر، و من داخاز ژ وان کرن
کو کار ژ بو دەرختنا بریارا لیبورنی ژ لایی
(الوصی عبداللە) بکەن، بەلی ب محابی قە تنی

هاتە بەستن⁷⁹. دقی کونگرە ی دا زوربە ی
سەرکردین پارتین شورەش و رزگاری ئامادە
بوون، و حەمزە عەبدوللا وەک نووینەری مەلا
مستەفا بارزانی و دەستەیا دامەزرینەرا پارتی ل
مەهاباد، هەروەسا مەحمود ئازادی نووینەری شیخ
لەتیف و کاکە زیاد، هەروەسا ئیبراهیم ئەحمەد
و هەک ئەندامەکی زیڕەقان ئامادەبوون⁸⁰.

ل دور ژمارا نووینەرین کونگرە ی، هەندەک
ژیدەر دیاردکەن کو (32) کەس بوون، لی
هەندەک ژیدەرین دی ئامازە ددەنە وی چەندی کو
ژمارا ئەندامین کونگرە ی (70) کەس بوون،
ژوان: عەلی عەبدوللە، عەبدوللە محەمەد کەریم،
مەلا حەکیم خانەقینی، جەغفەر محەمەد کەریم،
رەشید عەبدولقادر، عەونی یوسف، نوری
شاویس، تاها محی الدین مەعروف، سەدیق
ئەترووشی⁸¹.

د کونگرە ی دا ناخی (پارتی دیموکراتی کورد)
هاتە دەستنیشانکرن وەک ناخی پارتا نوویا کوردی،
هەروەسا لیژنەیا مەرکەزی و مەکتەبا سیاسی هاتنە
هەلبژارتن⁸².

سەدیق ئەترووشی وەک کەسایەتیەکی نافدار ل
بەغداد پشکداری دناڤ ئیکەم کونگرە ی
دامەزراندنا پارتی دا کرێه، و رولەکی دیار
هەبوویە د هاندانا سەرکردایەتیا پارتا رزگاری کو
پشکداری دقی کونگرە ی دا بکەن. لەورا ژ
ئەنجامی هەولین وی زوربە ی سەرکردە و ئەندامین
پارتا رزگاری بوونە ئەندام دناڤ ریزین پارتی دا

(3) نوینه‌رین کورد د پهرله‌مانی عیراقی دا ئاماده بون.⁸⁹

پشتی ههولین دهر کرنا لیبورینا تاییهت سه‌رنه‌گرتین، حکومه‌تا عیراقی حوکمی سیداره دانی ل 19 ی خزیرانا سالا 1947 ی ل به‌غداد جی به‌جی کرد.⁹⁰

سدیق ئه‌ترووشی گرنگی یه‌کا مه‌زن دایه ده‌نگ و باسین ئه‌شان چارئه‌فسه‌رین کورد، له‌ورا پشتی هاتینه سیداره‌دان و جه‌سته‌یی وان هاتیه دان بوکس و کارین وان، عه‌لی عه‌بدولعه‌زیز دگه‌ل سدیق ئه‌ترووشی و مه‌جید به‌هائه‌دین و عه‌لی جه‌میل ته‌رمی عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیزی فه‌گه‌راندن بو ئامیدی، و د ریوره‌سه‌کی بی ده‌نگ دا ل گورستانا ئامیدی هاته فه‌شارتن.⁹¹

سیداره‌دانا عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیزی کارتیکر نه‌کا مه‌زن ل ده‌رونی سدیق ئه‌ترووشی کره‌به، و که‌ربه‌کا مه‌زن د دلی ویدا هاته چاندن دژی رژیما شاهنشاهی و ب تاییه‌تی دژی حکومه‌تا ساح جه‌بری، له‌ورا سدیق ئه‌ترووشی بی ئاماده بوو پشکداری د هه‌ر بزاف و چالاکیه‌کی دابکه‌تن دژی ده‌سته‌لاتداریا شاهنشاهی.⁹²

ژلایه‌کی دیقه ده‌نگ و باسین به‌ستنا په‌یمان(پورتسموپ 1948) دگه‌ل حکومه‌تا بریتانی بوجهی نه‌رازیونا گشت خه‌لکی عیراقی، نه‌خاسمه‌ کو عیراق ل دیف به‌ندین ئه‌فی په‌یمانی دی بیت کولونیزمه‌کابریتانی، بریتانیا ماف هه‌یه کو ل هه‌رده‌مه‌کی بقیه‌ت هیژین خو لسه‌رئاخا عیراقی به‌لا فه‌که‌ت.⁹³

له‌ورا ل زوره‌یه‌ی باژیر و باژیرکین عیراقی خویشاندان دژی مورکرنا ئه‌فی په‌یمانی هاتنه ئه‌نجامدان، نه‌خاسمه‌ ل به‌غداد کو نیشتمان په‌روه‌رین کورد مینا ئیبراهیم ئه‌حه‌دی و عومه‌ر مسته‌فاو سدیق ئه‌ترووشی و حافظ قازی و چه‌ندین کوردین دیتز پشکداری دشان خو پیشاندانادا کرن و روله‌کی به‌رچا فه‌بوون د رویدانین ویدا.⁹⁴

هه‌روه‌سا سدیق ئه‌ترووشی دگه‌ل چه‌ندین ماموستایین ئازادبخواز ل زانینگه‌ها به‌غدا یادداشت ل دیف یادداشتی پیشکیشی سه‌روکی حکومه‌تا عیراقی و شاهی عیراقی کرن، کو تیدا په‌یوه‌ندیا وان دگه‌ل کولونیزم و کومپانین په‌تروولی شه‌رمزار و مه‌حکوم کرن و دیادداشتیت خودا دیارکرن کو کولونیزم ژ بوه‌ه‌ژارکرن ملله‌تی عیراقی کار دکه‌ت.⁹⁵

ژلایه‌کی دیقه، سدیق ئه‌ترووشی دگه‌ل نیشتمان په‌روه‌رین کورد و عه‌ره‌ب دژی به‌ستنا قولپا به‌غداد⁹⁶ یاسالا 1955 ی راه‌ستی، و ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را گه‌نگه‌شه دگه‌ل کورد په‌روه‌رین به‌غداد کر لدور کارتیکرنا ئه‌فی په‌یمانی لسه‌ر بزافا رزگاربخوازا کوردی ل هه‌رچوار پارچین کوردستانی، نه‌خاسمه‌ کو ب شیوه‌کی ئاشکه‌را دبه‌ندین په‌یمانی دا هاتیه کو ده‌وله‌تین پشکدار دی هاریکاریا ئیکودوو که‌ن دژی هه‌ر مه‌ترسیه‌کا لسه‌ر سنوری ئه‌شان ده‌وله‌تا رویده‌ت.⁹⁷

سەرکردایەتی دا و هەشکشا کورد و عەرەب د
عێراقی دا ل دیف دەستوری بەروەخت و بەردانا
زیندانین کورد و چەندین کارین دیت¹⁰².

ئەو کارەبۆنە جەیی دلخوشیا نیشتمان پەرورین
کورد نەخاسە ل بەغداد، سەرکردایەتیا پارتی ل
بەغداد خو پێشاندانین جەماوەری یین بەرفرەه
ئەنجام دان ژ بوو دیارکرن پشتهفانیا خو بو
دەستەلاتداریا نوی، ئەقی چەندی ژ ی
کارتیکرەکا مەزن ل سەر بەرنگارین رژیم
کوماری ل بەغداد کره¹⁰³.

سەدیق ئەترووشی پشکداری دقان چالاکیین
جەماوەری داکن، و خویندکارین کورد ل بەغداد
هاندان کو پشتهفانیا رژیم نوی بکن، و دژاتیا
هەر کردارەکا هەول بەت کو دەستکەفتین نوی
تیک بەت، لەورا سدیق ئەترووشی پشکداری د
خوینداندانین جەماوەری یین پارتی ل بەغداد کر،
وئیک ژ سەرکرده و ریفه‌به‌رین فان خوینداندانا
بوویه¹⁰⁴.

سەرەرای کارین ئەرینی یین حکومەتا
کودەتایی دەربارە کوردا، لی سدیق ئەترووشی
هزر دژفاندنا مەلامستەفا بارزانی و هەفالیی وی ژ
ئیکەتیا سوڤیەتی دا کرینە، لەورا گەلەک ل دیف
ئەفان دەنگ و باسان گەریایە، نەخاسە کو
زفریناوان پالپشتیەکا مەزنە بو دەستکەفتین
شورەشی، و ژبەرکو سەدیق ئەترووشی
پەیوەندیەکا ب هیز دگەل عەقید خالد
نەقشەبەندی هەبوون، ئەو بابەتە دگەل وی
گەنگەشە کر و ئەو داخازە ژیکر، لەورا ل هەیفقا

هەرەسا رەوشەنبیر و نەتەورپەرورین کورد
هەولدان مەترسیا ئەقی پەیمانی ب شیۆهیه‌کی
ئاشکەرا ل سەر بزافا رزگاربخوازا کوردی دیار
بکن، سدیق ئەترووشی و حافز قازی ئەو چەندە
ب شیۆهیه‌کی ئاشکەرا دگەل وەزیری نافخویی
عێراقی (سەعید قەزاز) گەنگەشە کره⁹⁸.

سەدیق ئەترووشی ژ لایەنگرین کودەتایا
14 تیرمەها 1958 بوو، نەخاسە کو ئەقی
کودەتایی رژیم شاهاتی هەلوەشانە، ب دیتنا وی
دەردەسەریا میللەتی کورد هەموو ژ ئەنجامی
دەستەلاتداریا خرابا رژیم شاهاتی یە، ژ لایەکی
دیفە رژیم شاهاتی بوویه ئەگەر کو خالی وی
رائید عزەت عەبدولعەزیز بەیتە سیدارەدان، لەورا
سەدیق ئەترووشی وەکی هەموو کوردین بەغداد
ب دلەکی خوش پێشوازی ل کودەتایی کر⁹⁹.

سەدیق ئەترووشی پەیوەندیین بەیز دگەل عەقید
تاها بامەرنی (سەرکردی ژیرەفانین شاهی) هەبوو
و دیدارەکی دناقەرا وان دا، کو حافز قازی و د.
صفاو الحافف، ژ ی ئامادە ببوون ل مالا تەها
بامەرنی دانوستاندن ل دور چەوانیا پەیدا بوونا
کودەتایا 14 تیرمەھی و چەوانیا کوشتن مالباتا
شاهی ب شیۆهیه‌کی دیندانه کرن، ئەو چەندە
ژ ی بوو جەیی دلگرا نیا سەدیق ئەترووشی نەخاسە
کو ژن و زاروک ببوون قوربانی¹⁰⁰.

حکومەتا کودەتایی ب سەر و کاتی عەبدولکەریم
قاسمی، ل دەستپیککی چەند کارین ئەرینی دەربارە
مللەتی کورد ئەنجام دان وەک: ، دەستیشانکرن
عەقید خالد نەقشەبەندی¹⁰¹ د ئەنجومەنی

ئەیلولا 1958 عه‌قید خالده‌قشه‌به‌ندی ده‌نگ
وباسین ڤه‌رگه‌راندا مه‌لامسته‌فا وه‌ڤالین وی
ژلایی سهر‌کر دایه‌تیا کوده‌تایی ڤه، گه‌هاندیه‌ سدیق
ئه‌ترووشی، وئه‌وژی ژلایی خوڤه‌ نه‌ؤ ده‌نگ
وباسه‌گه‌هاندیه‌ حافز قازی ل ئیستگه‌هی کوردی
ل به‌غداد کو بویه‌ جهی دلخوشیا ملله‌تی
کورد¹⁰⁵.

زفرینا مه‌لامسته‌فا وه‌ڤالین وی بو‌عیراقی
روودانه‌کا میژوویی بوو، ملله‌تین عیراقی ب
کورد وعه‌ره‌ب ڤه‌ خو بو پیشوازا هاتنا وی
ئاماده‌ کریه، و ل ده‌می گه‌هشتیه‌ به‌غداد ل6 چریا
ئیکی 1958ی، ژلایی عبدالله‌که‌ریم قاسمی
وجه‌ماوه‌ره‌کی ئیک‌جار مه‌زن ژکورد وعه‌ره‌بان ڤه
هاته‌ پیشوازی کرن¹⁰⁶.

ب هاتنا مه‌لامسته‌فا بو هوتیلا سه‌میر
ئه‌میس(کو جهی ئاکنجیونا وی یا به‌روه‌خت بوو)
شاندین میلی ژ فاو هه‌تا زاخو و بنچوین ب شه‌ؤ
و روژ،¹⁰⁷ و ل به‌رده‌رگه‌هی ئوتیلی شاندین
جه‌ماوه‌ری ب ریژ بوون و ل هیقیا هه‌ڤدیتنا مه‌لا
مسته‌فایی بوون، ژبو گه‌نگه‌شه‌کرنا بارودوخی
نوی سدیق ئه‌ترووشی چه‌ندین جارا دگه‌ل حافز
قازی و چه‌ندین نیشتمان په‌روه‌رین به‌غداد
هه‌ڤدیتن دگه‌ل مه‌لامسته‌فای کرینه، و دان و
ستاندن ل دور بارودوخی نوی وپاشه‌روژا بزافا
رزگارینخوارا کوردی دکرن¹⁰⁸.

ژلایه‌کی دیڤه‌ پشتی بزاف و چالاکیین یانه‌یا
الرتقاو الکردی به‌رفره‌ه بووین بریار هاته‌ دان
هه‌لبژارتن بهینه‌ نه‌نجامدان ل3 کانوونا دووی

1958ی وئه‌ف که‌سایه‌تیه‌ هاتنه‌ هه‌لبژارتن:
ره‌شیدعارف(موخته‌مد) د.هاشم
دوغره‌مچی(جیگری موعته‌مد) و که‌ریم سه‌عید
زانستی(سکرتیر) و حافز قازی (ئه‌مینداری
حسابات) و شیخ مسته‌فا قه‌ره‌داغی(ئه‌ندام) و
ئیحسان شیرزاد(ئه‌ندام) و ئه‌نوه‌رصائب(ئه‌ندام) و
صدیق ئه‌ترووشی(ئه‌ندام) و جه‌میل شه‌ریف
(ئه‌ندام) و مه‌حمود بابا سه‌روکی ڤه‌خری¹⁰⁹.

پشتی ده‌سته‌یا نوی هاتیه‌ دامه‌زراندن، چالاکین
یانه‌یی زیده‌ بوون و ده‌رگه‌هی یانه‌یی ل
ده‌مژمیر(3) ئیقاری ده‌اته‌ ڤه‌کرن هه‌تا دره‌نگی
شه‌ؤ، وه‌موو ده‌مان یا پر بوو ژ قوتایی
وره‌وشه‌نبیر و ڤه‌رمانبه‌رین کورد، دان و ستاندن ل
دور کیشه‌ بین جودا جودا دکرن، و بریار هاته‌
دان کو خوله‌کا ڤیرکنا زمانی کوردی ل
باره‌گایی یانه‌ی بهینه‌ ڤه‌کرن، و هه‌روه‌سا
سندوقه‌کا خیرخوازی هاته‌ دانان ژبو هاریکاریا
قوتاییین ده‌ستکورت¹¹⁰.

چالاکیین یانه‌یا سه‌رکه‌فتن خورتتر لیهاتن
نه‌خاسمه‌ پشتی کوده‌تایا 14ی تیرمه‌ها 1958ی،
له‌ورا کارگیری یانه‌یی ڤیایه‌ ئاهه‌نگه‌کی ل سه‌ر
شه‌ره‌فا هاتنا قه‌دری جان بو به‌غداد بگیریت، دڤی
ئاهه‌نگی دا سه‌ره‌رای ئاماده‌بوونا زوربه‌ی
ره‌وشه‌نبیر و نه‌ته‌وه‌په‌روه‌رین کورد ل به‌غداد،
مه‌لا مسته‌فای ژی ئاماده‌ی ئه‌ڤی ئاهه‌نگی ببوو،
ئه‌ڤی چه‌نده‌ ژی بو نه‌گه‌ر کو پتر جه‌ماوه‌ر ل دور
یانه‌یا سه‌رکه‌فتن کو مقه‌بیت¹¹¹.

ریژا نشتیمانی، و په‌یدا کرنا دوو به‌ره‌کیی دناڤ کورد و عه‌ره‌بان دا. وئهم د دلنیا بین کو ئه‌ڤ هه‌وله سه‌رنا گرن، و داخوازی ژ براین عه‌ره‌ب دکه‌ین کو ئه‌و ژی بیژاریا خو ژقان جو ره نیازی خراب ده‌ریرن¹¹⁸.

هه‌روه‌سا سدیق ئه‌ترووشی ل جهی ده‌سته‌یا ب به‌ریقه‌برنا یانه‌یا سه‌رکه‌وتن به‌یاننامه‌یه‌ک به‌لاڤه‌کر کو تیدا داخوازی ژ حکومه‌تا تورکیا کربوو کو دادگه‌هکرنا نه‌ده‌ستوریا کوردان ل تورکیا راوستییت، و تیدا هاتیه‌کو: دادگه‌هکرنا نیشتمان په‌روه‌رین کورد ل تورکیا ژنه‌گه‌ری نه‌ته‌وایه‌تی زیده‌گافییه‌که سه‌ر مافین مروفی وئیکه‌تیا نیشتمانی ل تورکیا، داخوازی راوه‌ستانا ئه‌قان دادگه‌هین نه‌ده‌ستوری دکه‌ین، و داخوازی دکه‌ین کو زیندانیین کورد ژی به‌ینه‌نازادکر¹¹⁹.

پشتی کوده‌تیا 8 شواتا سالا 1963 و لادانا حوکمی عه‌بدو لکه‌ریم قاسمی، سه‌ر کردایه‌تیا یانه‌یا سه‌رکه‌وتن جاره‌کا دی هه‌ول دایه چالاکیین خو ئه‌نجام بده‌ت، ل ده‌سته‌لاتا نووی بریارا دائیخستنا یانه‌یی دا، و هه‌روه‌سا بریارا گرتنا سه‌دیق ئه‌ترووشی (موعته‌مدی یانه‌یی) ده‌رییخست، ل سه‌ر کردایه‌تیا پارتی شیایه سه‌دیق ئه‌ترووشی ب پلانه‌کا نه‌ینی قورتال بکه‌ت و ژ به‌غداد به‌ره‌ڤ ده‌قه‌رین نازادین لژیرو کونترولا شوره‌شی به‌نیییت، و ل ئادارا سالا 1963 گه‌ه‌شته گوندی مالومه و ژلایی خوڤه حکومه‌تی ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی، ل 13 خزیرانا 1963 بریارا دائیخستنا یانه‌یا سه‌رکه‌وتن ده‌رییخست¹²⁰.

حکومه‌تا عیراقی و سه‌ر کردایه‌تیا پارتی تییکچووی، هه‌تا کو وه‌زاره‌تا دارایی ئه‌و پاره‌یین ته‌رخان کری بو یانه‌یی ئه‌دانه‌کرن، وزفراندنه گه‌نجینا حکومه‌تی¹¹⁶.

له‌ورا گفاشتین حکومی لسه‌ر یانه‌یی، و زیره‌قانیا به‌رده‌وام، و دوریچکرنا بزاف و چالاکیین وی، یانه‌یا سه‌رکه‌فتن تووشی لاوازیی کر، و گوڤارا هیوا ژده‌رخستنی راوستا، وئهنامین یانه‌یی ژئیک هاتنه‌ بژاله‌کرن¹¹⁷.

ل ده‌می په‌یوه‌ندی دناڤه‌را حکومه‌تا عیراقی و پارتی ئالوزبووین روزنامه‌یا (الپوره) ده‌ست ب هه‌وه‌کا تواندا ملله‌تی کورد کریه، ژلایی خوڤه سه‌دیق ئه‌ترووشی به‌یاننامه‌یه‌ک ب ناڤی ده‌سته‌یا یانه‌یا سه‌رکه‌فتن به‌لاڤه‌کر، و تیدا هاتبوو کو کوردین عیراقی به‌شه‌کن ژ نه‌ته‌وی کورد، کو ئه‌ڤه به‌ری هزاران سالان لسه‌ر ئاخا کوردستانی ژیاینه، و هه‌موو مه‌رجین پیکه‌هاتنا نه‌ته‌وه‌یی ئه‌وین دناڤ میلله‌تین دی دا هه‌ین، هه‌موو دناڤ ملله‌تی کورد دا ژی هه‌نه. و گه‌لی کورد وه‌ک گه‌لین روزه‌لاتا ناڤه‌راست خه‌باتی ژ بوو بده‌سته‌ئینانا ئارمانجین نه‌ته‌وایه‌تی دکه‌ت، و یا پشکداره‌ د هه‌ر بزافه‌کا نازادینخوازی دال ده‌قه‌ری. و هه‌موو هه‌ولین خه‌رابین که‌مالییان ژ بوو تورککرنا کوردستانا تورکیا سه‌رنه‌گرتن، به‌لکو کورد پتر به‌یز کرن ژ بوو ئه‌نجامدانا خه‌باتی بو بده‌سته‌ئینانا مافین ره‌وا.

هه‌روه‌سا دیارکریه کوه‌ه‌ولین روزنامه‌یا (الپوره) بو تواندا ملله‌تی کورد لسه‌رده‌می کوماری، پلانه‌کا ئیمپریالیزمیه ژ بوو پارچه‌کرنا

بوون¹²⁶. پشتی گه‌هشتنا حافز قازی هه‌ردوو پینکفه به‌ره‌ف گوندی (مالومه) که‌فتنه ری، و ل ویری مه‌کته‌با سیاسی پارتی چافه‌ری ئەوان بوون، و ل ده‌می گه‌هشتنا وان بو گوندی هاتنه پیشوازی کرن ژ لایی ئیبراهیم ئەحمەدی و عەلی عەبدوللا ئەندامین مه‌کته‌با سیاسی¹²⁷.

ژ لایی خوفه مه‌کته‌با سیاسی جهی فه‌حه‌ویانی بو ته‌رخانکریه ل گوندی مالومه، ل وی ده‌می سه‌دیق ئەترووشی و حافز قازی ل جهی فه‌حه‌ویانا خو روزانه دان و ستاندن دگه‌ل ئەندامیت مه‌کته‌با سیاسی دکرن سه‌باره‌ت پیشه‌اتین سیاسی بین نوی و پاشه‌روژا په‌یوه‌ندیا دنابه‌را حکومتا عیراقی و سه‌رکرده‌تیا پارتی، هه‌روه‌سا گه‌نگه‌شه دگه‌ل ئیبراهیم ئەحمەدی و عەلی عەبدولله دکرن ل دور بارودوخی نافخویی پارتی، نه‌خاسمه ئەو ناکوکی یا په‌یدا‌بووی دنابه‌را سه‌روکی پارتی دیموکراتی کوردستان و مه‌کته‌با وی یا سیاسی.

دناؤه گه‌نگه‌شادا سه‌دیق ئەترووشی داخواز ژ ئیبراهیم ئەحمەدی کر کو ئیکرێریا بزافا رزگاری خوازا کوردی بپاریزیت، و هیژ و شیان به‌ینه ته‌رخان کرن ژ بو شکاندنا دوژمنی و به‌رسینکگرتنا پلانین حکومتا عیراقی.

ژ لایه‌کی دیقه، سه‌دیق ئەترووشی به‌رده‌وام سه‌ره‌دانا مه‌کته‌با سیاسی کر، و د سه‌ره‌دانه‌کا خودا سه‌دیق ئەترووشی ناماده‌ی ئەوی ئاهه‌نگی بوو، کو به‌هلکه‌فتا نه‌وروزی هاتبوو ئەنجامدان، و دگوتارا نوینه‌ری پارتی دا ل (ماوه‌ت) بچیره‌هاتنا سه‌دیق ئەترووشی و حافز قازی هاتبوو کرن و دل

پشتی حکومتا عیراقی یانه‌یا سه‌رکه‌وتن قه‌ده‌غه‌کری، خودانی خانی سکالایه‌ک دژی سه‌دیق ئەترووشی ل دادگه‌هی تومارکر، و داخواز کر کو کرێیا خانی ب کوژمی 338 دینارا بده‌ت. ژ به‌ر کو سه‌دیق ئەترووشی ناماده‌ی دادگه‌هی نه‌بوو، بریار هاته‌دان که‌لوپه‌لین یانه‌یی وه‌ک قه‌ره‌بو بو خودانی خانی به‌ینه دان، هه‌روه‌سا تومار و په‌رتوکین یانه‌یی به‌ینه فه‌گوه‌استن بو نیژیکترین بنگه‌هی پولیسان¹²¹.

سه‌دیق ئەترووشی په‌یوه‌ندیین به‌رده‌وام دگه‌ل سه‌رکرده‌تیا شوره‌شا کوردی هه‌بوون، له‌ورا پشتی کوده‌تیا شواتا 1963 سه‌رگرتی، و به‌عسی هاتینه سه‌ر ده‌سته‌لاتی¹²²، و پشتی هه‌ولین ئاشتی ژبو ب دووماهی ئینانا شوره‌شی سه‌رنه‌گرتین¹²³، حکومتا به‌عس ده‌ست ب هه‌وه‌کا گرتنا ئەندام ولایه‌نگرانی پارتی کر، و ب تابه‌تی ل به‌غداد¹²⁴. ول دیف پیژانین گه‌هشتینه سه‌رکرده‌تیا شوره‌شی، پلانه‌ک هاتیه دانان ژ لایی حکومتی فه‌ ژبو ده‌سته‌سه‌ر کرنا سه‌دیق ئەترووشی و حافز قازی ژ لایی ده‌زگه‌هی سیخوریا عیراقی و پاشان به‌ینه ره‌وانه‌کرن بو دادگه‌ها شورش، له‌ورا بریاره‌هاته‌دان کو ئەو هه‌ردوو که‌سه ئەرکین خویین پارتی و حکومتی ل به‌غدا بجه به‌یلن و به‌ره‌ه ده‌قه‌رین نازادکری به‌ین¹²⁵.

سه‌رکرده‌تیا پارتی ب پلانه‌کا نه‌ینی شیاپه سه‌دیق ئەترووشی ژ به‌غدا ب ره‌قینیت و بینته گونده‌کی نیژیک باژیری سلیمانی و دگه‌ل جه‌لال شیخ عبدولحمید ئەترووشی چافه‌ری حافز قازی

خوشی یا خو دهربری سه‌بارهت ناماده‌بونا وان ل
 ئاهه‌نگی¹²⁸.

هه‌روه‌سا سدیق ئه‌ترووشی دماوه‌ی سه‌ره‌دانین
 خودا بو ماوه‌ت، هه‌فدیتن دگهل عه‌بدلوه‌هاب
 ئه‌ترووشی (به‌رپرسی) هی‌زا پیشمه‌رگه‌ی ل چوارته
 (و میلازم عه‌زیز ئه‌ترووشی کرینه، و جه‌خت
 لی‌کریه‌ کو به‌رده‌وام بن د خزمه‌تا میلله‌تی خودا
 و شه‌ره‌زاییا خو یا له‌شکه‌ری د خزمه‌تا
 کوردستانی دا بمه‌زیخن¹²⁹.

ژلایه‌کی دیقه، سدیق ئه‌ترووشی هه‌ولدایه
 په‌یوه‌ندی دنابه‌را پارتی دیموکراتی و پارتا شیوعی
 ب هی‌زیخت و دئیک به‌ره‌دا خه‌باتی دژی
 دکتاتوریه‌تا حکومه‌تا به‌غدا بکه‌ن، له‌ورا زور
 دلته‌نگ بوویه ژ کریارین مه‌کته‌با سیاسی یاپارتی
 ل هه‌مبه‌ر پیشمه‌رگین پارتا شیوعی و داخواز ژ
 ئیبراهیم ئه‌حمده‌ی کر کو ب هیچ شیوه‌یه‌کی
 ره‌فتارین نه‌جوان به‌رامبه‌ر پیشمه‌رگه‌هین شیوعی
 ئه‌نجام نه‌ده‌ن، و داخاز کر کو گرتین شیوعی ژ
 زیندانی شورش‌ی به‌ینه‌ نازاد کرن، هه‌روه‌سا
 داخوازا کر په‌یوه‌ندی‌کرن و هه‌ماهه‌نگی نابه‌را
 پارتی و شیوعی به‌یته‌ کرن سه‌باره‌ت ئه‌نجام‌دانا
 بزاف و چالا‌کین له‌شکه‌ری دژی حکومه‌تی¹³⁰.

ژ لایه‌کی دیقه هه‌ولین د هاتنه‌ ئه‌نجام‌دان ژ بوو
 ئیمزاکرنا ریکه‌فته‌کی ژبو راوه‌ستاندا شه‌ری د
 نابه‌را حکومه‌تا عیراقی و بزافا رزگاربخوازا
 کوردی، بو جهی نه‌رازیبوونا ژماره‌یه‌کا ئه‌ندامین
 مه‌کته‌با سیاسی، و بو ئه‌گه‌ری په‌یدا‌بوونا نا‌کوکی
 دنابه‌را مه‌لا مسته‌فا و ئیبراهیم ئه‌حمده‌ی دا، و

باسکی ئیبراهیم ئه‌حمده‌ی دیارکر کو ئه‌ ژ ریکه‌فته‌نه
 خزمه‌تا ملله‌تی کورد ناکه‌ت، و داخوازا
 به‌رده‌وامیا شه‌ری کر دژی حکومه‌تا عیراقی، نه
 خاسمه‌ کو حکومه‌تا عیراقی د بارودوخه‌کی لاواز
 دا دبوری، و به‌رده‌وامی دانا شه‌ری دی
 حکومه‌تی نه‌چارکه‌تن کو پتر دان پیدانی بمافین
 ملله‌تی کورد بکه‌تن¹³¹.

ژ ئه‌گه‌ری ئه‌فی نا‌کوکی بارودوخ‌ی نافخوی
 پارتی روژ ب روژی ئالوزتر لی ده‌ات، و ناگری
 هه‌فرکی دنافا ریزین پارتی دا پتر دشاریا، و
 ئیبراهیم ئه‌حمده‌ی ده‌ستبه‌ردانا خو ژ سکیرتاریه‌تیا
 پارتی راگه‌هاند، و قالاتیه‌ک و ساریه‌کا مه‌زن د
 نابه‌را هه‌ردوو لایه‌نا دا په‌یدا‌بوو¹³².

سه‌دیق ئه‌ترووشی زور یی دلته‌نگ بوو، ژ ئه‌فی
 بارودوخ‌ی تازه په‌یدا‌بووی دنافخویا پارتیدا،
 له‌ورا ب رولی خو یی میژوویی رابوویه سه‌باره‌ت
 په‌یدا‌کرنا ئیکریژیا ملله‌تی کورد، و هه‌ول دایه
 هه‌ردوو لایه‌نان نیژیکی ئیک بکه‌تن و ل دور
 خالین هه‌فیشک کوم بکه‌تن، هه‌روه‌سا ئه‌وی
 چه‌ندین هه‌فدیتین تابه‌ت دگهل مه‌لا مسته‌فا و
 ئیبراهیم ئه‌حمده‌ی کرن ژ بوو فه‌دیتنا
 چاره‌سه‌ریه‌کی بوو فی کیشه‌یی، و داخواز ژ
 ئیبراهیم ئه‌حمده‌ی کر کو ئیکگرتنا ریزین کوردان
 پاریزیت وه‌زر دجودا‌بوونیدا نه‌که‌تن دفی قوناغا
 نازکا بزافا رزگاربخوازا ملله‌تی کورد تیدا
 ده‌ربازدیت¹³³.

ژ لایه‌کی دیقه، و ژبو قورتالکرنا پارتی ژ
 مه‌ترسیا ژیکه‌بوونی، سه‌دیق ئه‌ترووشی

و ل شەفا 24 کانوونا دووی 1964¹³⁶ چوو بەر دلوقانیا خودی، و نەشیا بەردەوامیی بەدەتە ئەرکی خو بی نشتیمانی ژبو نەهیلانا دووبەرەکیی دناؤ ریزین بزافا رزگار یخووازا کوردی دا.

ئەنجام:

1- د.سەدیق ئەتروشی ئیک ژوان کوردین ئیکەمینە کو بەرەف ویلایەتین ئیکگرتی بین ئەمریکا چوبە، بو ب دەست فە ئینانا باوەرنامەیا دکتورایی دبواری جوگرافیا سروشتی ل نیفا دووی ژ چەرخیی بیستی.

2- د.سەدیق ئەتروشی رولەکی بەرچاؤ گێرایە دگەشە کرنا داخازین سەرکردایەتیا کوردی د بواری پەرورده و فیکرکرنی وب کارئینانا زمانی کوردی ل قوتابخانەیا و دادگەهان ورێقەبەرین میری ل کوردستانی، نەخاسە پستی بوبە رێقەبەری مەعاریف کوردی ب وە کالەت ل ئیلونا 1959.

3- د.سەدیق ئەتروشی پشکداریە کا گاریگەر کریە دژیاناً حزبیدا ل کوردستان و عیراقیدا، نەخاسە کو دەیتە هژمارتن ئیک ژ دامەزرتنەری هەر ئیک ژ لقابادینان یا چقاتا برویسی و پارتاخە لاسی کورد و پارتی دیموکراتی کورد و یانەیا سەرکەفتنا کوردان.

4- د.سەدیق ئەتروشی رولەکی بەرچاؤ گێرایە د چارەسەر کرنا زوربەیا کیشە و ململانەیا پەیدا بووی دناقبەرا ئەندامین پارتی دیموکراتی کوردستان و پارتا کومونیسستا عیراقی ل بەغدا و کوردستانی دناقبەراسالین 1958-1964.

پشکداری د هەموو بزاف و چالاکیی و لیژنن هاتینە دانان ژ بو چارەسەر کرنا ئەفی کیشەیی کرێ، و ل کانوونا ئیکی 1963 پشکداری د هەولین دامەزراندنا ئەنجومەنی شۆرەشا کوردی دا کرینە، کو ژلای مەلا مستەفا و جەلال تالبانی و نوری شاوہیس و هاشم ئاکرەیی و عەقید تاها بامەرنی و عەقید کافی نەبەوی و عەباس مامەند ئاغا و عەبدالوہاب ئاغا جوندیانی و سەدیق ئەترووشی هاتبوو پینشیارکرن، و داخواز ئەو بوو کو ئەو ئەنجومەنەیی پیکھاتی بیت ژ سەرکردایەتیا پارتی و ژمارەیا کا سەرکە هوز و کەسایەتیین بەرنیاس، لی ئەفان هەولان سەرئەگرت، نەخاسە پستی دووبەرەکی دناقبەرا وان دا پەیدا بووین¹³⁴.

ژلایەکی دبقە سەدیق ئەتروشی هەولین بەردەوام کرینە ژبو رازیکرنا ئیبراہیم ئەحمەدی سەبارەت پەیدا کرنا لیک نیزیکرنەکی دناقبەرا سەرکە پارتی و مەکتەبا سیاسی، ب شیوہیەکی بەردەوام سەرەدانا جەھی ئاکنجیونا ئیبراہیم ئەحمەدی دکر ل شکەفتا عیساوہ، داخاز لیکریە کیشین خو دگەل سەرکە پارتی ب ریکین دانوستاندنی چارەسەر بکەتن وجودابوون ب چ رەنگا د بەرژوہەندیا بزافا رزگار یخووازا مللەتی کورد دا نینە¹³⁵.

هەولین سەدیق ئەتروشی دچارەسەر کرنا ئەفی دووبەرەکیی سەرئەگرتن، ئەفی چەندی کارتیکرە کا مەزن ل سەر باری وی بی تەندروستی کرێ، و نەخوشیا وی روژ بو روژی گرانتر دبوو،

11. ئەحمەد شەریف عەلی، برایم ئەحمەد، زیان، و بەهرە و داھێتان، (سلیمانی:2002)، ل 15-25.
 12. ل قیری دقیت نامازە بەدەبەھەلەیکە میژووی ل دور ئەقی چەندی، چونکە زوربەیا ژێدەرەن هێمای ددەنە وی چەندی کو پستی سەدیق ئەترووشی چووێ وەلاتی میسری و پاشی چووێ بریتانیا، بەلی یا دروست ئەو کو سەدیق ئەترووشی چوو بوو بریتانیا و پستی فەگەرەیا عیراقی قەستا میسری کرپوو. دیدار دگەل شیخ بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل 19/7/2008.
 13. هەمان ژێدەر.
 14. صادق بەھائەدین، ژێدەری بەری، ل14.
 15. دەمی سەدیق ئەترووشی چووێ میسری ل زانکوی نەھاتە وەرگرتن، بەلی ب ھاریکاریا بالیوزی عیراقی ل میسری، زانکوی مەلک فاروقی فەبول کر کو سەدیق ئەترووشی بەیتە وەرگرتن ب وی مەرجی کو ژ تاقیکرنا گشتی دا دەرپچیت. دیدار دگەل شیخ بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل 19/7/2008.
 16. ھینە التحریر، المصدر السابق، ص11.
 17. صادق بەھائەدین، ژێدەری بەری، ل14.
 18. موسەدەق توفی، گوڤارا روناھی، ل52.
 19. صادق بەھوالدین، المصدر السابق، ل146.
 20. المصدر نفسه، ص146.
 21. المصدر نفسه، ص146.
 22. المصدر نفسه، ص146.
 23. سەدیق ئەترووشی، مافین زانیاری بین میللەتی کورد، روناھی(گوڤار)، ژمارە2، سالا 1، چریا دووی 1960، ل ل53-60.
 24. هەمان ژێدەر، ل57.
 25. دیدار دگەل ھێژا حافز قازی ل دھوک ل 29/7/2008.
 26. دیدار دگەل شیخ بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل ھولێر ل 19/7/2008
 27. دیدار دگەل ھێژا حافز قازی ل دھوک ل 29/7/2008.
 28. خەبات/النجال(جریدە)، العدد298، 26ئب1960.
 29. خەبات/النجال(جریدە)، العدد298، 26ئب1960.
 30. فرھاد محمد احمد، المصدر السابق، ص243.
 31. خەبات/النجال(جریدە)، العدد104، 24تشرین الاول1960.
 32. فرھاد محمد احمد، المصدر السابق، ص242.
 33. دیدار دگەل ھێژا حافز قازی ل دھوک ل 29/7/2008.
 34. حافق قاجی، المصدر نفسه، ج1، ص118.
 35. موسەدەق توفی، گوڤارا روناھی، ل52.
 36. هەمان ژێدەر، ل46.
 37. فرھاد محمد احمد، المصدر نفسه، ص142.
 38. دیدار دگەل ھێژا حافز قازی ل دھوک ل 29/7/2008.
 - 5-د.سەدیق ئەترووشی ھەولین بەرچاڤ مەزاحتینە ژبو ریکخستنا مالا کوردی و نەھیلانا دو بەرەکی دنابھرا سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان و مەکتەبا سیاسی یا وی، ژ ئەگەری وی باوہری و متمانەیا ھەردوو لایەنان دگەل داھەی.
 - 6-د.سەدیق ئەترووشی رولەکی بەرچاڤ ھەبویە دامەزراندن و پێشقەچوونا پشکا زمانی کوردی ل زانکویا بەغدا، نەخاسمە کو ئەرکی سەرۆکاتیا پشکی ب وە کالەت وەرگرتبویە.
- پەراویژ:**
1. نورەالدین بریفکانی(1791-1851)، سەید عەبدولجبار کوری سەید ئەبابەکری بریفکانی یە، ژدایک بووی باژیری دھوک، شارەزایی زمانین عەرەبی و کوردی و فارسی بوو، ریبەری تەکیا قادری بوو ل بریفکا، ژمارەیکە پەرتوکان ب زمانی عەرەبی و کوردی ل پاش خو ھیلاینە. بو پز بیژانینان بیترە: محمد علی الصویرکی، معجم الاعلام الكرد في التاريخ الاسلامي والعصر الحديپ في كردستان و خارجها،(سلیمانی:2006)، ص747.
 2. گوندی بریفکا دکەڤتە ناحیا ئەترووش ل سەر ریکا دھوک- ئەترووش.
 3. شیخ بەشیر کوری شیخ عەبدولرەحمان دەرچووی کولیزا یاسایی یە، پاشی بوویە دادوەر ل سلیمانی و دھوک و ھولێر، خانەنشینە و دانیشتی شاری ھولێرە چوێ بەر دلوقانیا خودی ل 2012ی.
 4. دیدار دگەل ھێژا بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل ھولێری ل 19/7/2008.
 5. سادق بەھائەدین، ل بیرەوہری نشتیمان پەرەری ناودار سدیق ئەترووشی، روژی کوردستان(گوڤار)، ژمارە 3، بەغداد، ئادار 1973، ل11.
 6. دیدار دگەل ھێژا حافز قازی ل دھوک ل 29/7/2008.
 7. دیدار دگەل ھێژا بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل ھولێری ل 19/7/2008.
 8. هەمان ژێدەر.
 9. ھینە التحریر، الزکری التاسعە لوفاه علم من اعلام الشعب الكردی الدكتور صدیق الاترووشی، شمس کردستان(مجملە)، العدد3، ئژار 1973، ص14.
 10. المصدر نفسه، ص14.

39. بو پتر پیتریانان لاسەر ئەفی بابەتی، بنێره: اوریل دان، العراق فی عهد قاسم تاریخ سیاسی 1958-1963، ترجمه: جرجیس فتح الله (الخامی)، (السويد:1989).
40. سادق بەهائەدین، ژێدەرئ بەرئ، ل 11.
41. دیدار دگەل هێژا حافز قازی ل دھوک ل 2008، 7/29.
42. هینە التحریر، المصدر السابق، ص 14.
43. ل دور گرتنا کوردان د فی ماوەی دا، بنێره: علی سنجاری، الحركه التحريره الكوردیه-المواقف و ئراو، (دهوك:1997).
44. دیدار دگەل هێژا حافز قازی ل دھوک ل 2008، 7/29.
45. حاکم عومەر حەبیب کول وی دەمی ل قەلادزی بوو، چەوانیا مرنا سەدیق ئەرتووشی بو برائئ وی بەشیری فەدگبیرت: کول ئیغاریا روژەکی دگەل هەفالیین خو بین پێشمەرگە یاریا (تاوڵە) دکر، و ژ نەشکە کێفە جەلتئ لێدا و ئیکسەر گیانی خو ژ دەست دا، دیدار دگەل هێژا بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل هەولێرئ ل 2008، 7/19.
46. چاڤیکەفتن دگەل هێژا دکتور هەفال سەدیق ئەرتووشی ب ریکنا پەیوەندیا تەلەفونی ل روژا 2008، 7/14.
47. لدور ئەفی بابەتی بنێره: شکب عقرای، سنوات الخنة فی کردستان، اهم الحوادث السياسية والعسكرية فی کردستان العراق من 1958-1980، (اربیل:2007).
48. سادق بەهائەدین، ژێدەرئ بەرئ، ل 11.
49. دیدار دگەل هێژا بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل هەولێرئ ل 2008، 7/19.
50. ل سالیین سیهان و چلان، بەغداد بوو نافەندا بەلاقرنا هزرا نەتەوہی یا کوردی، و زوربەمی رەوشەنبیر و نەتەوہپەرورین کورد بو خواندنی ل بەغداد کوم دبوون و بزاف و چالاکیین نەتەوایەتی ئەنجام ددان. بنێره: مکرم الگالبانی، حزب هیوا، (السليمانية:2002).
51. نوری شاوہیس، من مژکراتی، (من منشورات حزب الشعب الديمقراطي الكردستاني، ص 18-29).
52. ل دور بزاف و چالاکیین ئیبراہیم ئەحمەد بنێره: ئەحمەد عەلی شەریف، ژێدەرئ بەرئ.
53. ل دور جوونا سەدیق ئەرتووشی بو دەرڤەمی وەلاتی بنێره: هینە التحریر، المصدر السابق، ص 11.
54. ئەکرەم رەشید ناکرەبی، روژین گەش و روژین تارێ و رەش، دھوک(گوفار)، ژمارە 28، چریا ئیکئ، 2005، ل 19-28.
55. بیرووبین جیاواز ل دور دامەزراندنا فئ جقاتئ هەنە، و خالد یوسفی دبیژت کونەف جفاتە ل سالا 1935 هاتبوو دامەزراندن، بنێره: هلبین محمد امین المزوری، حزب هیوا-الامل 1939، دراسة تاريخية سياسية، (اربیل:2008)، ص 33.
56. عبدالفتاح علی البوتانی، الحياه الحزبيه فی الموصل 1926-1958، (اربیل:2003).
57. ل دور دامەزراندنا لقین هیوا ل دەرڤەمی بادینان بنێره: هلبین محمد امین المزوری، المصدر السابق، ص 77-86.
58. بیرو رای دەربارەمی میژویا دامەزراندنا پارتا هیوا جیاوازن، بنێره: هلبین محمد امین المزوری، المصدر السابق، ص 54-55.
59. دارکەر: هاتیه دامەزراندن ژ لایئ کومەکا قوتابیین نافنجیا هەولێرئ ل دیف شەرەتین یونس رەئوف (دلدار) ل سالا خواندنی 1937-1938، پاشی لقین دی ل کەرکوک و سلیمانئ فەکون. کار ژ بو ئیکگرتنا کوردستان و دەستڤەئینانا نازادئیی بو میللەتئ کورد دکر. بنێره: مختارات من مژکرات صالح الحیدری، (سليمانية:2004)، ص 19.
60. نوری شاوہیس، المصدر السابق، ص 20-22.
61. المصدر نفسه، ص 22.
62. هلبین محمد امین المزوری، المصدر السابق، ص 77.
63. موسەدەق توفئ، گوفارا روناھی، ل 51.
64. دیدار دگەل هێژا شیخ بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل هەولێرئ ل 2008، 7/19.
65. اسماعیل بادی، شەهید عزەت عەبدولعەزیز، برایەتی(روژنامە)، ژمارە 2355، هەولێر، 1997، ل 7.
66. دیدار دگەل هێژا شیخ بەشیر شیخ عەبدولرەحمان ل هەولێرئ ل 2008، 7/19.
67. ل دور هەفرکیا دنافەرا ئەندامین پارتا هیوا پەیدا بووی بنێره: مکرم الگالبانی، المصدر السابق، ص 22-25.
68. دیدار دگەل هێژا حافز قازی ل دھوک ل 2008، 7/29.
69. هەمان ژێدەر.
70. هەمان ژێدەر.
71. خلیل جندی، المصدر السابق، ص 143.
72. سالح حەیدری، پارتا رزگاری کورد 1945-1946، هەولێر(گوفار)، ژمارە 2، بەهارا 1999، ل 5-7.
73. فیصل الدباغ، المصدر السابق، ص 82.
74. عبدالرزاق محمد اسود، موسوعه العراق السياسية، (بیروت، 1986)، مجلد السادس، ص 378-380.
75. دیدار دگەل هێژا حافز قازی ل دھوکئ 2008، 7/29.
76. هەمان ژێدەر.
77. هەر چەندە د بیرھاتنین صالح حەیدەریدا نافئ سدیق ئەرتووشی نەهاتیه د دەستەیا دامەزرێتەرا رزگاری دا، ئئ فەیسەل دەباغ دیاردکەن کو سدیق ئەرتووشی ژ ئەندامین سەرکودایەتیا پارتا رزگاری بوویه، بنێره: فیصل الدباغ، المصدر السابق، ص 82.
78. ماجد عبدالرجا، القحیه الكردیه فی العراق، (بغداد، 1975)، ص 148.

79. گەلەك بوجوونین ل دور جهی بهستنا ئیکه مین کونگری پارتی هاتینه گوتن، نوری شاوویس دیاردکەتن کو ئیکه مین کونگری پارتی ل کویه و ل مالا سه عید فهمی هاتیه بهستن، کو هینگی خانی وی فالو بوو وی دهستوری دا ئەف کونگرهیه ل وتری بهیته بهستن. بو پتر پیزانینان بنیره: نوری شاوویس، المصدر السابق، ص42.
80. ئیبراهیم ئەحمەد رازی نەبوو کو لقا ژک ل سلیمانی بههلوهشینیت، و ئەف کاره ب راوهرگرتنی دگەل سه کردایهتیا کومەلی فه گریدا، بنیره: عبدالستار گاهر شریف، المصدر السابق، ص153-154.
81. خلیل جندی، المصدر السابق، ص85.
82. حیب محمد کریم، المصدر السابق، ص35-36.
83. دیدار دگەل هیژا حافر قازی ل دهوک ل 2008/7/29.
84. بو پتر پیزانینان لسه ئەفی سه رهلدان بنیره: مسعود البارزانی، البارزانی و الحریه التحرریه الکردیه (پوره بارزان) 1945-1958، (کردستان: 1987).
85. عەلانیە دین سوجادی، شوره شه کانی کورد و کوماری عیراق، (بغداد: 1959)، ص154.
86. معروف چیاووک، ماساه بارزان المقلومه، (بغداد: 1954)، ص148.
87. عەلانیە دین سجادی، ژێدهری بهری، ل153.
88. دیدار دگەل هیژا شیخ به شیر عەبدولرەحمان ل ههولیر ل 2008/7/19.
89. ئەو هەر سی ژی: هبه الله المفتی، مەحمود ناغا زیناری، میرزا فەرەج شەریف بوون. بنیره: معروف چیاووک، المصدر السابق، ص147-149.
90. م.س. لازاریف و ئیخرون، تاریخ کوردستان، ترجمه: عبدی حاجی، (دهوک: 2006)، ص239.
91. موسه ددهق توفی، بارزانی نەمر و کوردین عیراقی، پهیمان (روزنامه)، ژماره 59، دهوک: 15 ته باخ 1996، ل14.
92. دیدار دگەل هیژا حافر قازی ل دهوک ل 2008/7/29.
93. الدكتور کمال مقهر احمد، صفحات من تاریخ العراق المعاصر- دراسة تحليلیه، (بغداد: 1987)، ص137-138.
94. دیدار دگەل هیژا حافر قازی ل دهوک ل 2008/7/29.
95. سادق بههانه دین، ژێدهری بهری، ل14.
96. پهیمان بهغداد: ئەف پهیمان ل سالا 1955 دنا فیهرا وهلاتین: عیراق، ئیران، تورکیا، پاکستان و بریتانیا دا هاته بهستن، پاشی ئەمریکا ژی زیره فان پشکداری تیدا کر، ئەو ژی ب مهبهستا دروستکرنا "که مهربه نندا ناسایشی" ل روزه لاتا نافه راست دژی ئیکهتیا سوفیتیا بهری، و دزایهتیکرنا برفین بهرنگار ل فان وهلاتان و ژوان برفا رزگار بخوازا کوردی. بنیره: زنا سلویی، مسأله کوردستان-60
- عاماً من النجال المسلح للشعب الكوردي جد العبوديه، ترجمه: عزالدين مصكفي رسول، (بيروت: 1997).
97. عبدالرزاق الحسيني، حلف بغداد 1955 لماذا؟، ئفاق عربيه (مجله)، العدد 6، بغداد، حزيران 1987، ص32.
98. دیدار دگەل هیژا حافر قازی ل دهوک ل 2008/7/29.
99. حافظ قاجی، ژکریات، (دهوک: 2006)، ج1، ص73.
100. المصدر نفسه، ج1، ص73.
101. خالد نهقشبهندی، ژدایکوبوی باژیژی بامهرنی یه، خواندنا خو ل باژیژی مووسل ب دووماهی ئینا، ل سالا 1936 چوویه کولیژا لهشکری، پاشی ئەرکان ژی تهماکر، ل سالا 1950 کولیژا یاسایا ئیقاران ب داوی ئینا، ل سالا 1957 بوو موتهسهرفی ههولیری، ل 27 چریا ئیککی 1961 چوو بهر دلوفانیا خودی. بنیره: میر بصری، المصدر السابق، ج1، ص249-250.
102. بو پتر پیزانینان ل دور ئەفی بابەتی بنیره: عبدالفتاح علی البوتانی، وپاتق عن الحریه التحرریه القومیه، ملاحقات تاریخیه و دراسات اولیه، (اربیل: 2001).
103. ابراهیم احمد، البارتی و پوره 14 تموز حتی پوره 11 ایلول 1961، خهبات (جریده)، العدد 741، (اربیل: 9 ایلول 1994).
104. دیدار دگەل هیژا حافر قازی ل دهوک ل 2008/7/29.
105. حافظ قاجی، المصدر السابق، ج1، ص66-67.
106. خلیل ابراهیم حسین، پوره الشواف فی الموصل 1959، "الصراعات بین عبدالکریم قاسم و عبدالسلام عارف"، (بغداد: 1987)، ص180-191.
107. حافظ قاجی، المصدر السابق، ج1، ص80.
108. دیدار دگەل هیژا حافر قازی ل دهوک ل 2008/7/29.
109. یانهی سه رکهوتنی کوردان، هیوا (گوفار)، ژماره 7، سالا 1، کانوونی دوومه 1958، ص86.
110. ههمان ژێدهر، ل86-87.
111. حافظ قاجی، المصدر السابق، ص82-83.
112. عبدالفتاح البوتانی، نادى الارتقاو الكوردی، ل106.
113. المصدر نفسه، ص104.
114. المصدر نفسه، ص108.
115. ههلیژاردنی دهستهی بهریوه بهری تازهی یانهی سه رکهوتنی کوردان، هیوا (گوفار)، ژماره 32، سالی 4، نیسان 1961، ص76.
116. عبدالفتاح البوتانی، نادى الارتقاو الكوردی، ص103.
117. المصدر نفسه، ص103.
118. ههلیژاردنی دهستهی بهریوه بهری تازهی یانهی سه رکهوتنی کوردان، ژێدهری بهری، ل76.
119. ههمان ژێدهر، ل76.
120. حافظ قاجی، المصدر السابق، ص146.

121. عبدالفتاح البوتانی، نادى الارتقاو الكوردی، ص103.
122. بو پتر پیتزانیان ل دور ئەفی بابەتی بێرە: احمد فوزی، عبدالسلام عارف، سیرتە، محاکمەتە، مصرعە، (بغداد:1989).
123. بو پتر بێرە: امین سامی الغمراوی، قصه الاكراد في شمال العراق، (القاهرة:1967).
124. علی سنجاری، المصدر السابق، ص73-79.
125. دیدار دگهل هیژا حافر قازی ل دهوك ل 2008/7/29.
126. هه‌مان ژێدەر.
127. هه‌مان ژێدەر.
128. حافف قاچی، المصدر السابق، ج1، ص154.
129. المصدر نفسه، ج1، ص154.
130. به‌ختیاری مام جافر، شهید عهزیز ئەترووشی له میژووی شکومهندی شورەشی مه‌زنی ئەبلول دا، (هه‌ولێر:2004)، ل14.
131. سعد ناجی جواد، العراق و المسأله الكردیه 1958-1970، (لندن:1990)، ص106-107.
132. شیرزاد زکریا محمد، الحركه القوميہ الكوردیه في كوردستان العراق-8شباگ 1963-17تموز 1968، (اربیل:2006)، ص176.
133. نامه‌یا دکتور هه‌فأل سه‌دیق ئەترووشی بو فه‌کوله‌ری.
134. شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص150.
135. دیدار دگهل هیژا حافر قازی ل دهوك ل 2008/7/29.
136. صادق به‌هانه‌دین، ژێدەرێ به‌ری، ل14.

ملخص البحث:

التاريخ الكوردي حافل باسما لامعة من السياسيين و المثقفين الكورد الذين تركوا بصمات مؤثرة في مجالات الحياة المختلفة التي برزوا فيها ، و يُعد (د. صديق الاتروشي) واحدا من أولئك الشخصيات الذين كان لهم دور كبير بارز في الحركة السياسية خلال حقبة موضوع الدراسة . حيث تعدى مجال انجازاته الناحية السياسية فقد برز في المجال الاداري و الثقافي على مستوى العراق بصورة عامة و كوردستان خصوصا ، و ان دل ذلك على شيء فانه يدل على المكانة الكبيرة التي كان يتمتع بها صاحب الترجمة ، حيث كان دوره فعالا خلال مراحل عديدة من عمر الحركة التحرر الكوردية ، مع مطلع الاربعينيات الى اواسط الستينيات من القرن الماضي .

شارك (د. صديق الاتروشي) ، بشكل مباشر في تأسيس اغلب الجمعيات و النوادي و الاحزاب السياسية التي ظهرت او تاسست خلال المدة الزمنية التي برز فيها . قدم الاتروشي خدمات جليلة للكورديتي ، و على صُعد عدة منها، تطوير مطالب الحركة التحررية الكوردية في مجال التربية و التعليم في المناطق الكوردستانية، فضلا عن معالجته المنطقية للخلافات الحزبية بين كل من الحزب الديمقراطي الكوردستاني و الحزب الشيوعي العراقي و محاولاته الجادة لتوحيد البيت الكوردي و حل الخلافات الداخلية في صفوف الحزب الديمقراطي الكوردستاني ، قضى الاتروشي معظم حياته السياسية في بغداد حتى انقلاب شباط 1963 م التي هرب على اثرها الى كوردستان و سكن المناطق التي كانت قد حررت من قبل البيشمركة و تدار من قبل الكورد الى ان وافاه الأجل في ليلة 23 / 24 من كانون الثاني 1964 .

Abstract:

The Kurdish history is full of big and famous names of Kurdish politicians and intellectuals who have left imprints on the various walks of life that they were engaged in. Dr Siddeeq Atroshi is one of those personalities who had a prominent role in the political movement during the period under study. Beyond politics, this figure had a significant part in the administrative, scientific and cultural are nasin Iraq, which does indicate the high standing he had, from early 1940s to mid-1960s of the 20th century.

Dr Siddeeq Atroshi engaged, directly or indirectly, in forming most of the political associations, clubs and parties that emerged at the time.

Dr Atroshi magnificently served the Kurdish cause from several aspects. He emphasized the demands of the Kurdish liberation movement in the field of education; logically resolved the partisan differences between the Kurdistan Democratic Party and the Iraqi Communist Party; he tried to unite and organize the Kurdish *Home* and solve the outstanding issues between the Kurdish parties (sides).

Dr Atroshi spent most of his life in Baghdad until the Coup 1963 and afterwards he fled to Kurdistan and settled in the areas liberated by the Peshmerga and run by the Kurds.